

Základy aplikovanej geofyziky

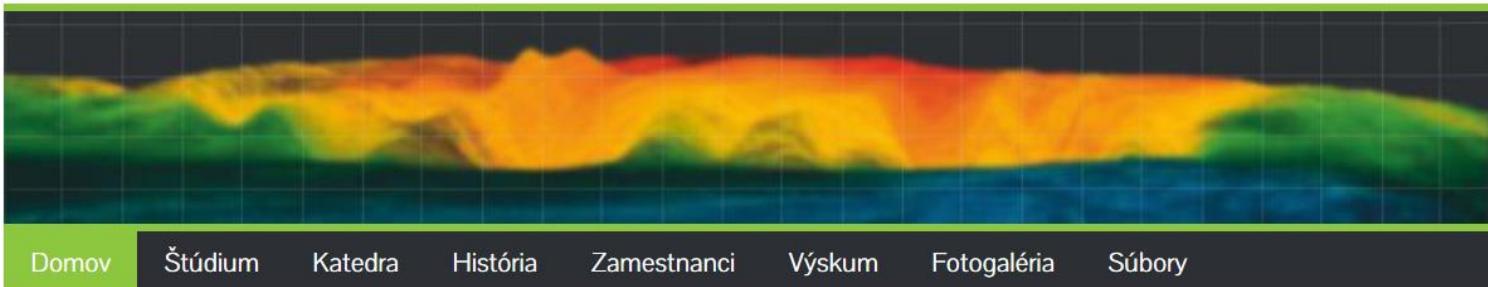
Úvod

skriptá: webstránka našej katedry: www.kaeg.sk

→ vpravo v strede (učebné texty)

Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Katedra aplikovanej a environmentálnej geofyziky

Domov   Štúdium   Katedra   História   Zamestnanci   Výskum   Fotogaléria   Súbory

Obhajoby diplomových prác v LS 2019

Napísal Roman Paštka, 26. apríla 2019 v [Aktuality](#)

Obhajoby diplomových prác na Katedre aplikovanej a environmentálnej geofyziky, utorok 4. júna 2019 o 9.00 hod.:

Bc. Dominika Godová:

KONTAKT ČESKÉHO MASÍVU A ZÁPADNÝCH KARPÁT: HUSTOTNÉ MODELOVANIE PROFILU CEL09

Bc. Ondrej Čangel:

DETEKCIÁ PODDOLOVANÉHO ÚZEMIA GEOFYZIKÁLNYMI METÓDAMI NA LOKALITE BAŇA ČÁRY, A.S.

[Čítať ďalej »](#)

Aktuálne témy Bakalárskych a Diplomových prác na našej katedre (šk. rok 2018/2019)

Napísal Roman Paštka, 21. novembra 2017 v [Aktuality](#)

Milé študentky, milí študenti.

Hľadať

zadajte výraz...

Rýchla navigácia

[Fotogaléria](#)

[História](#)

[Katedra](#)

[Štúdium](#)

◦ [Učebné texty](#)

[Súbory](#)

[Výskum](#)

◦ [Projekty APVV](#)

▪ [Project APVV-0104-10](#)

skriptá: webstránka našej katedry: www.kaeg.sk

→ vpravo v strede (učebné texty)

Predmet: Základy aplikovanej geofyziky, 2. roč. bak. Geológia

Prednášky (prezentácie):

1. Úvod

2. Gravimetria

4a. Geoelektrika – odporovné metódy

4b. Geoelektrika – georadar

5. Seismické metódy

6. Rádionuklidové metódy

7. Seismológia

8. Karotáž

Skriptá:

Gravimetria Magnetometria , Geoelektrika, Seizmika, Radiometria, Seismologia, Karotaz

Podmienky úspešného absolvovania tohto predmetu:

- odovzdané správne vypracované zadania (Mgr. Godová),
- absolvovanie písomnej skúšky na záver semestra.

Písomná skúška pozostáva z cca 20 otázok, ktoré sú uvedené na konci kapitol skript k jednotlivým metódam. Pozor, nejde o výberový test (A, B, C), ale o vypracovanie stručných písomných odpovedí na jednoduché otázky.

Obsah prezentácie:

- čo je to geofyzika (aplikovaná geofyzika),
- dôležité pojmy v geofyzike: geofyzikálne polia a petrofyzikálne vlastnosti geologických objektov
- jednotlivé geofyzikálne metódy (stručne),
- príklady použitia aplikovanej geofyziky.

Čo je to vlastne geofyzika?

interdisciplinárne odvetvie, ktoré sa zaoberá meraním,
spracovaním a interpretáciou **fyzikálnych polí Zeme**:

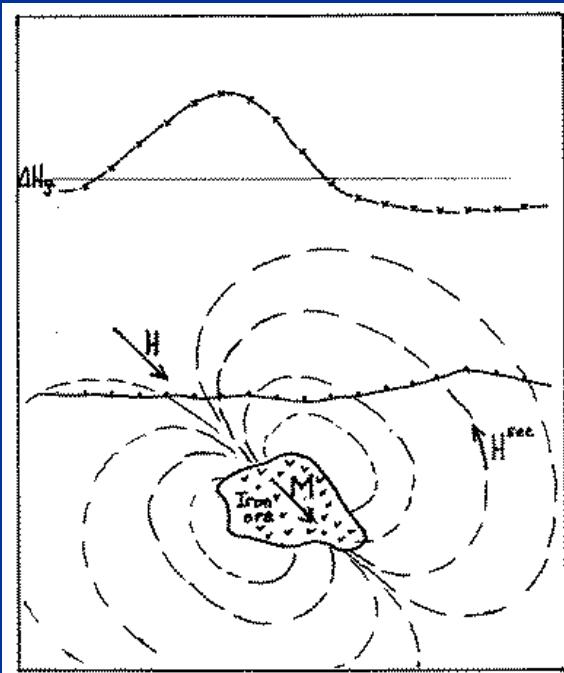
- magnetického poľa,
- tiažového poľa,
- elektrických polí (prirodzených a/alebo umelých),
- mechanického vlnového poľa,
- prirodzenej radioactivity
- teleplého poľa
- atď.

za účelom zistovania jej **stavby**, tvaru, interakcie
s okolitým vesmírom ...

geofyzika – teoretická (fyzika Zeme) a aplikovaná,

Čo je to vlastne geofyzika?

v meraných **geofyzikálnych poliach** sa často prejavuje prítomnosť nehomogenít = záujmových objektov – – v oblasti geológie, ekológie, inžinierstva, archeológie, ...

Pri použití geofyzikálnych metód musí byť zrejmé, či má hľadaný objekt dostatočný **kontrast v petrofyzikálnych vlastnostiach** oproti svojmu okoliu.

Čo je to vlastne geofyzika?

zdroje fyzikálnych polí Zeme:

prirodzené

umelé

magnetické pole Zeme

vysielače el-mag. vĺn

tiažové pole Zeme

odpaly, mechanické údery,

búrky, zemetrasenia ...

rádioaktívne zdroje ...

okrem zdrojov polí sú dôležité tiež fyzikálne vlastnosti

horninového (antropogéneho) prostredia (hustota,
susceptibilita, vodivosť, atď.), ktoré tieto polia deformujú
(vytvárajú anomálie geofyzik. polí)

cielom je aplikovanej geofyziky je interpretovať
deformácie (anomálie) týchto polí za účelom detekcie
záujmových objektov

Čo je to vlastne geofyzika?

metóda

- seismika
- seizmológia
- gravimetria
- magnetometria
- geoelektrika
    a elektromagnetika
- rádiometria
- geotermika
- karotáž

zdroj

- umelý
- prirodzený
- prirodzený
- prirodzený
- umelý aj prirodzený
- prirodzený
- prirodzený
- umelý aj prirodzený

Čo je to vlastne geofyzika?

**prístroje a princípy merania:
postavené na rôznych mechanizmoch
interakcie fyzikálneho poľa s určitým
senzorom**

Štruktúra semestra:

- **seizmika a seismológia (Brixová)**
- **gravimetria (Pašteka)**
- **geoelektrika a elektromagnetika (Putiška)**
- **magnetometria (Pašteka)**
- **rádiometria (Mojzeš)**
- **karotáž (Mojzeš)**
- **príklady použitia geofyzikálnych metód v rôznych oblastiach geológie, ekológie a archeológie**

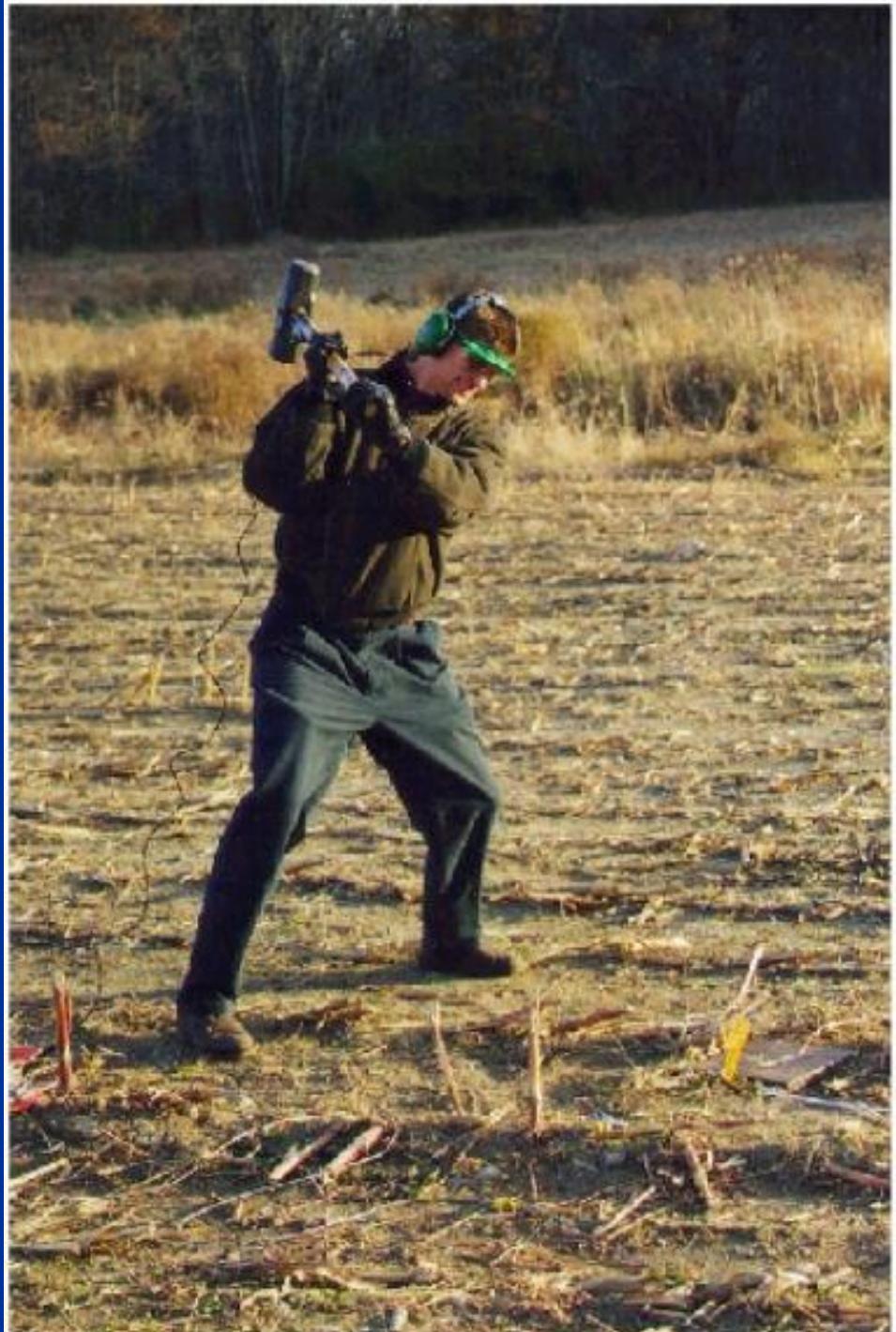
JEDNOTLIVÉ METÓDY APLIKOVANEJ GEOFYZIKY (s aplikačnými príkladmi)

SEIZMIKA

**štúdium seismických vĺn prechádzajúcich vnútrom
Zeme**

**zdroj
seizmických vln**

Pudská sila

autovibrátory

vysieláče seismických vln

technická sila

Registračné auto

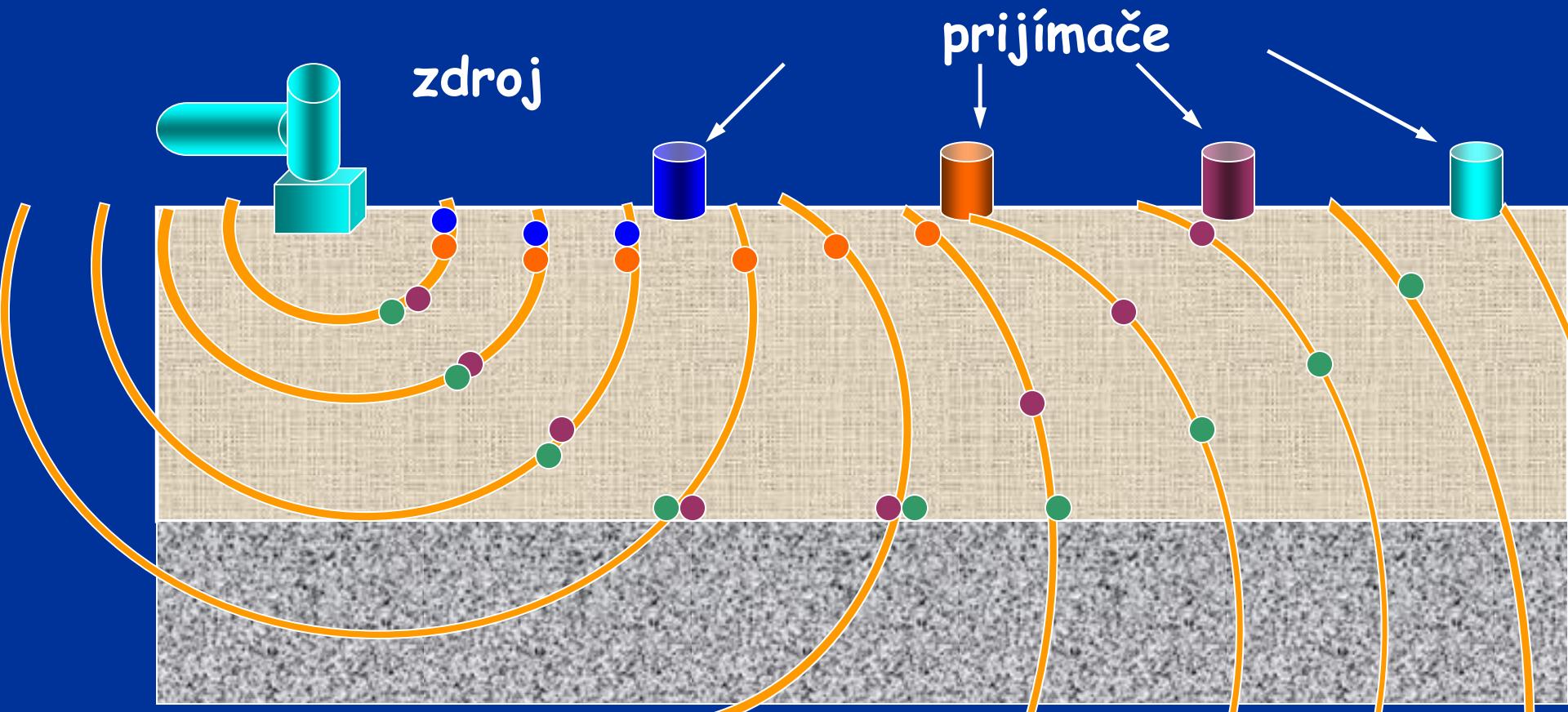
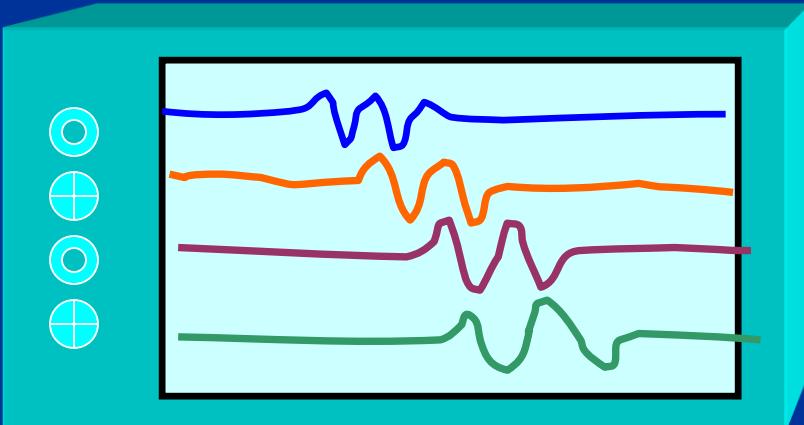

prijímače seismických vln - geofóny

seizmika

- založená na vybudení mechanických vĺn a registrácii ich odrazov od pod povrchových štruktúr,
- hĺbkový dosah až do niekoľko km (záleží od intenzity zdroja)

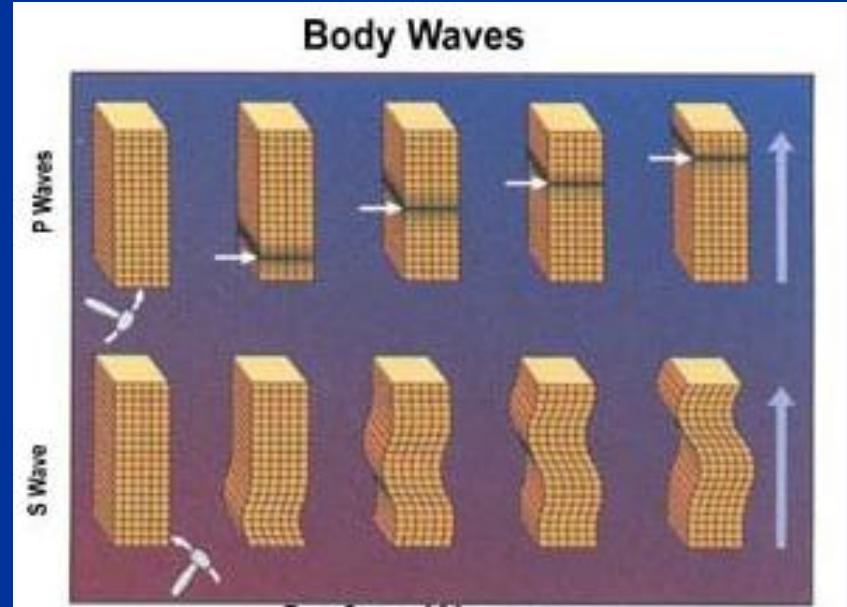
typy seizmických vĺn:

1. P vlny – kompresné vlny –

pozdĺžne vlny v_p

2. S vlny – strižné vlny –

priečne vlny v_s

dľalšie delenie seizmických vĺn:

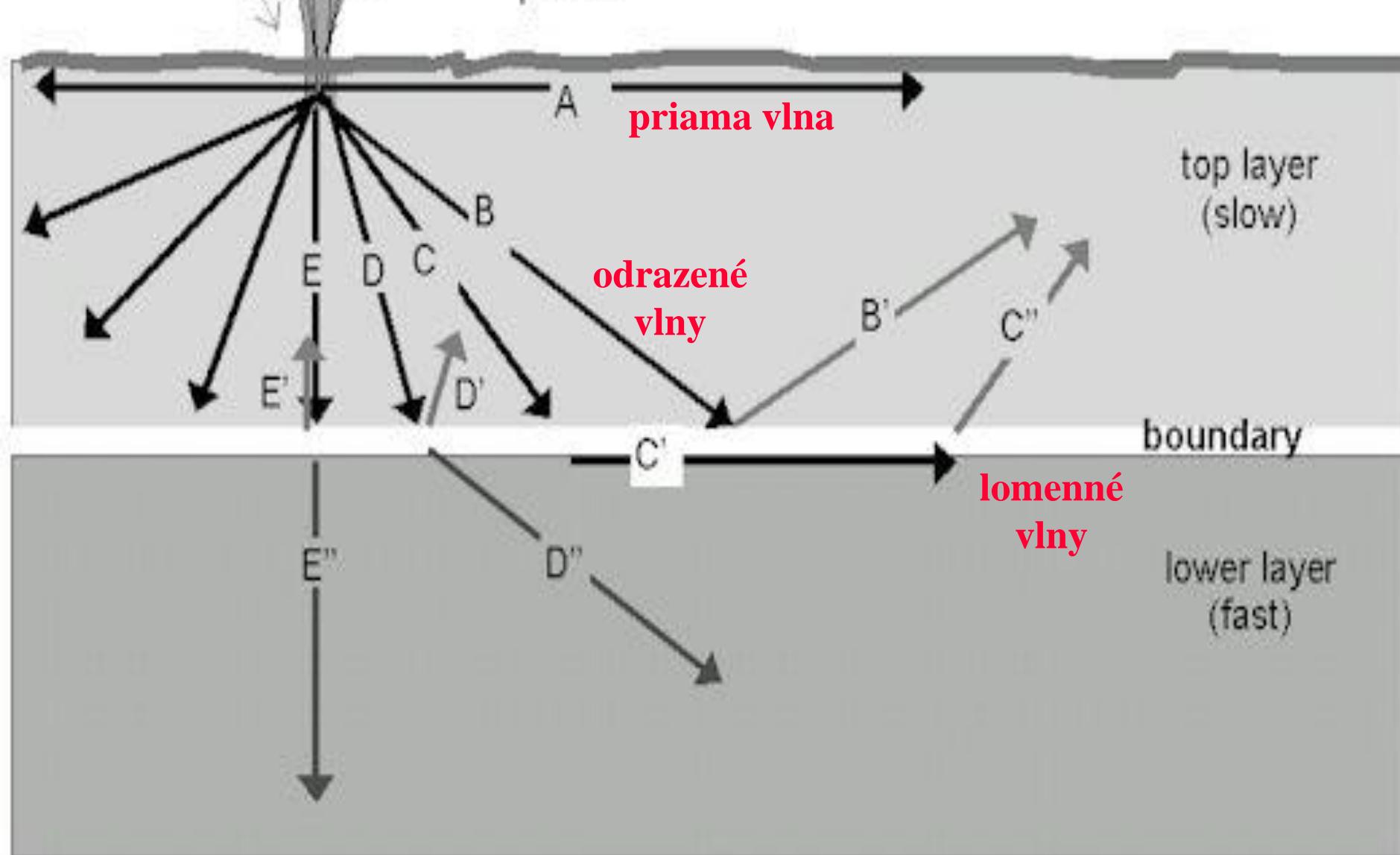
1. odrazené vlny

2. lomenné vlny

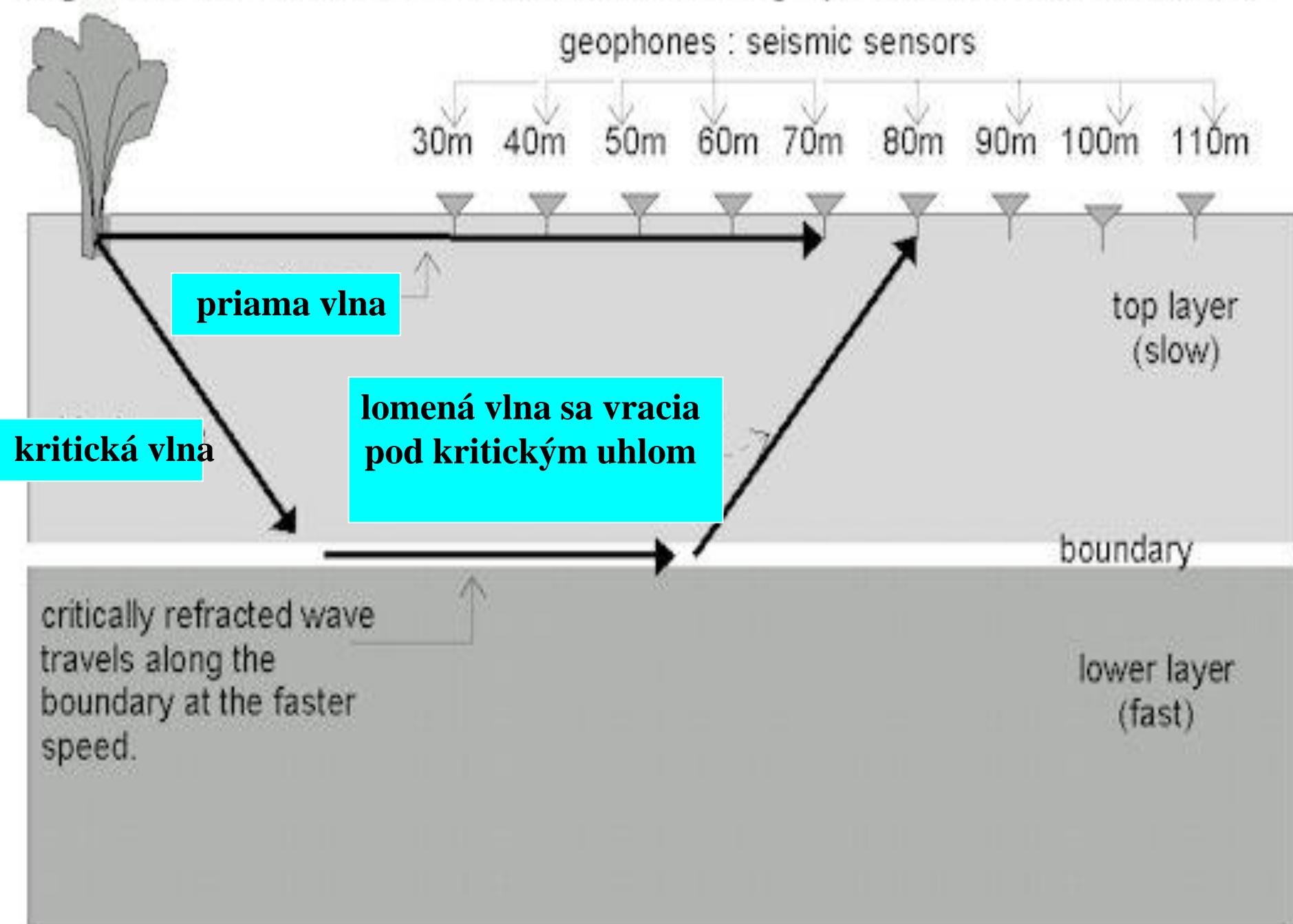
Podľa tohto sa seismika delí na:

a) tzv. **reflexnú** (odrazené vlny) a b) **refrakčnú** (lomené vlny)

diagram 1: An explosion sends seismic waves into the earth. The waves initially travel out in all directions but depending on their direction, they have various end points.

Lomená vlna pričadza k geolonom pred priamou vlnou

Seizmické reflexné profilovanie

sedimentárne vrstvy

reflektory

zvrásnené podložie

Seismické reflexné profilovanie

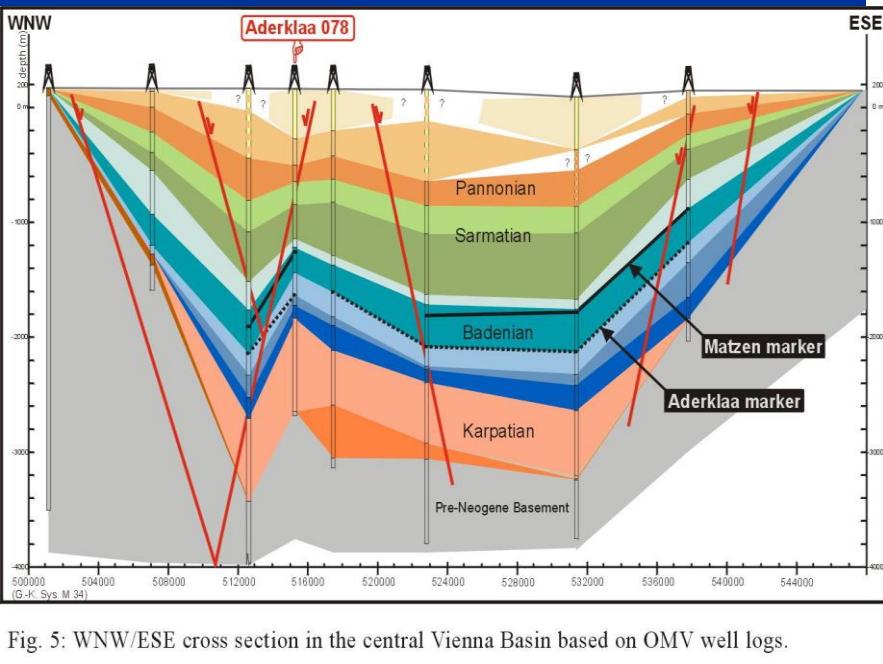
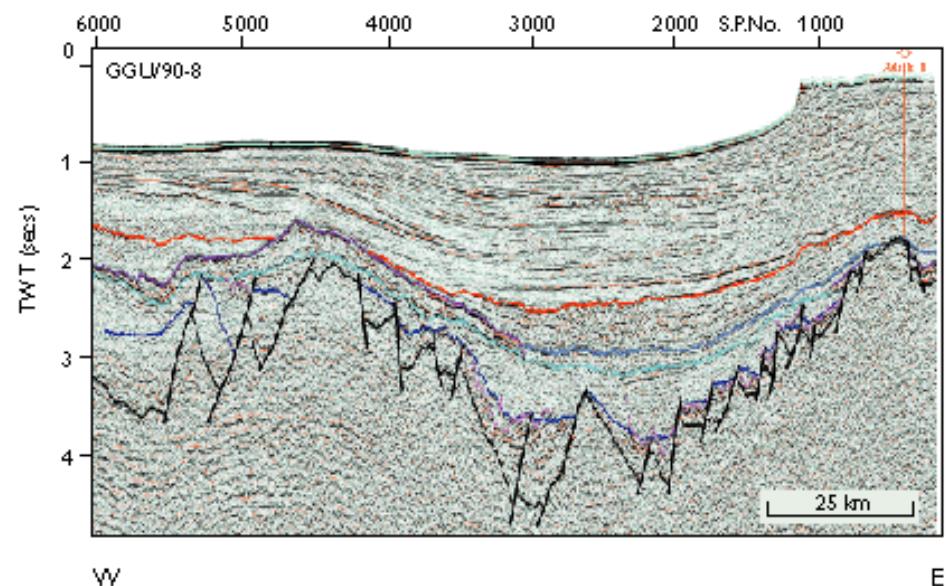
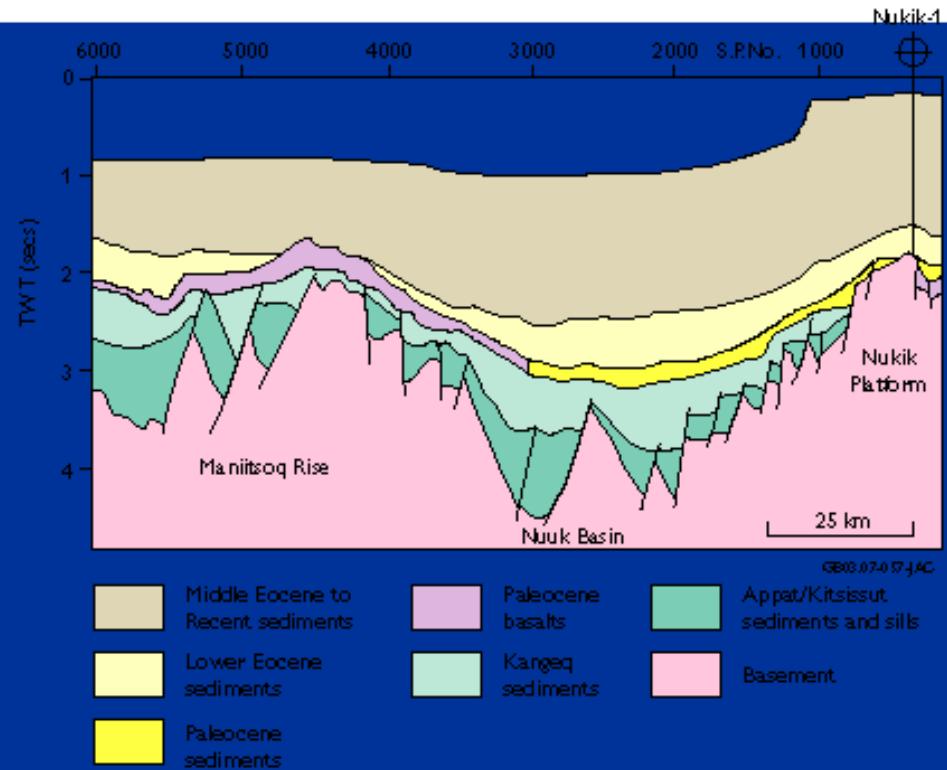
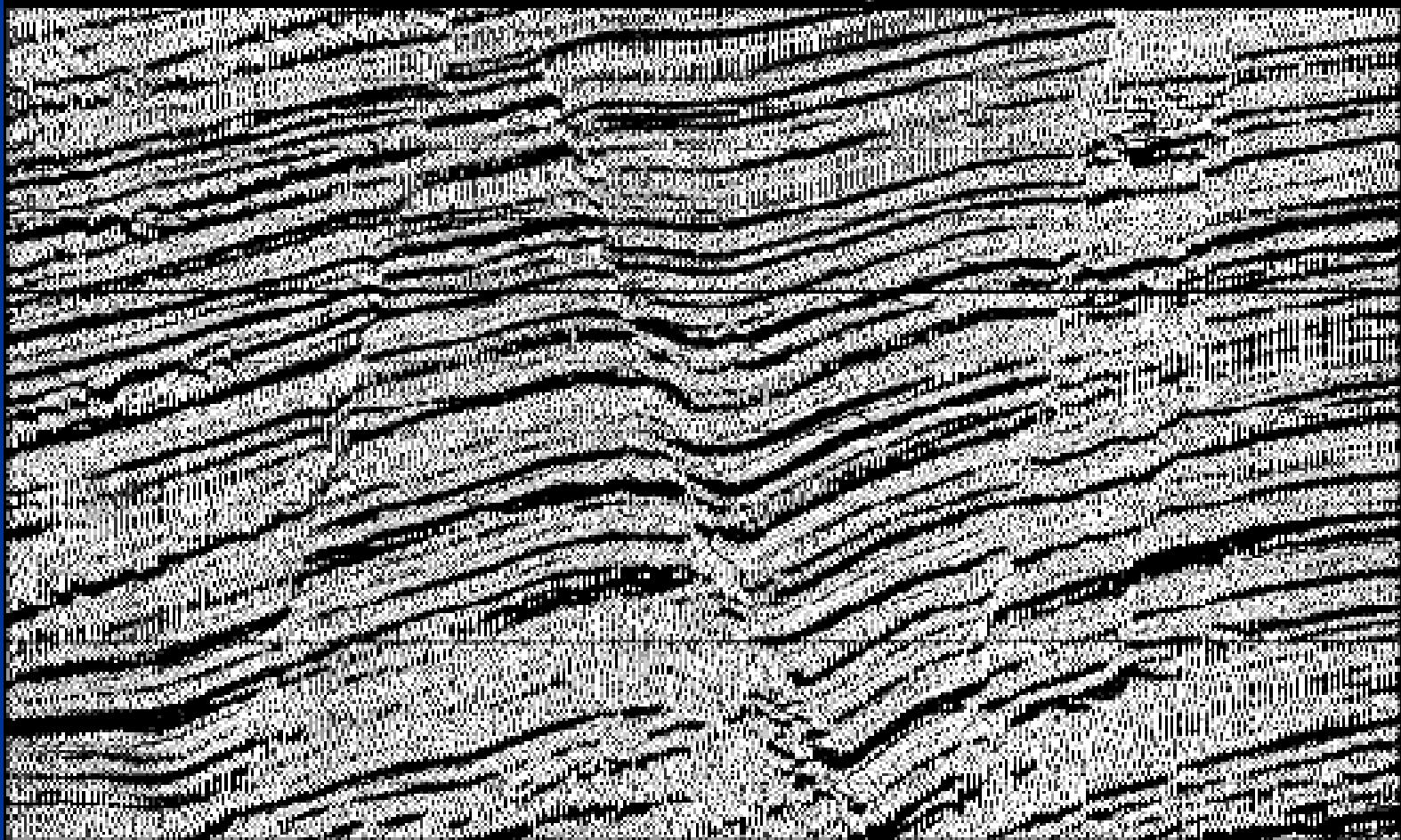

Fig. 5: WNW/ESE cross section in the central Vienna Basin based on OMV well logs.

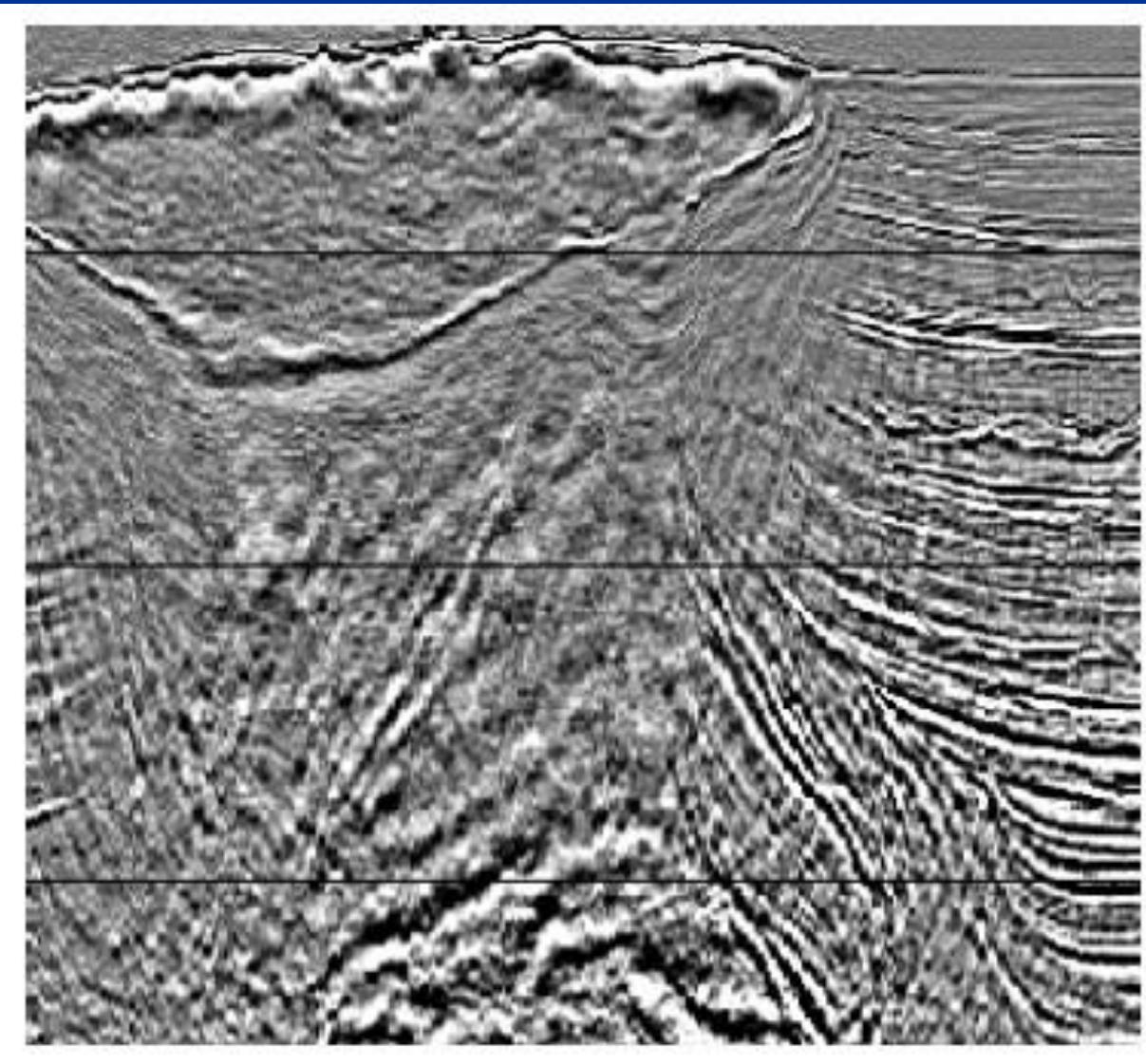

tektonika

3D Prestack Time Migration - MOVES (Fault Imaging)

sol'né štruktúry

Morské seizmické merania

Morské seizmické merania

Satellite navigation antenna

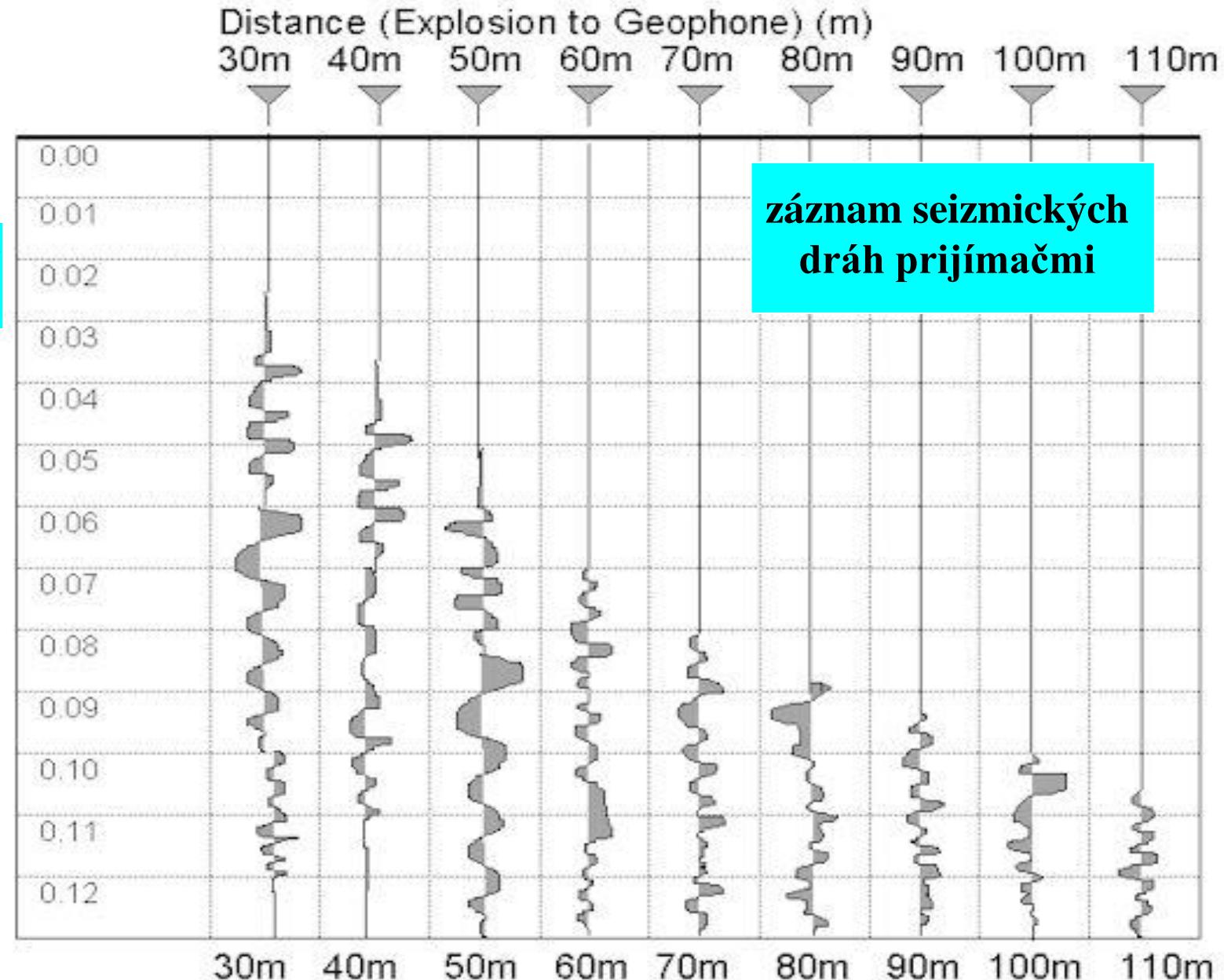

Hydrofóny detekujú seizmické ozveny od horninových vrstiev

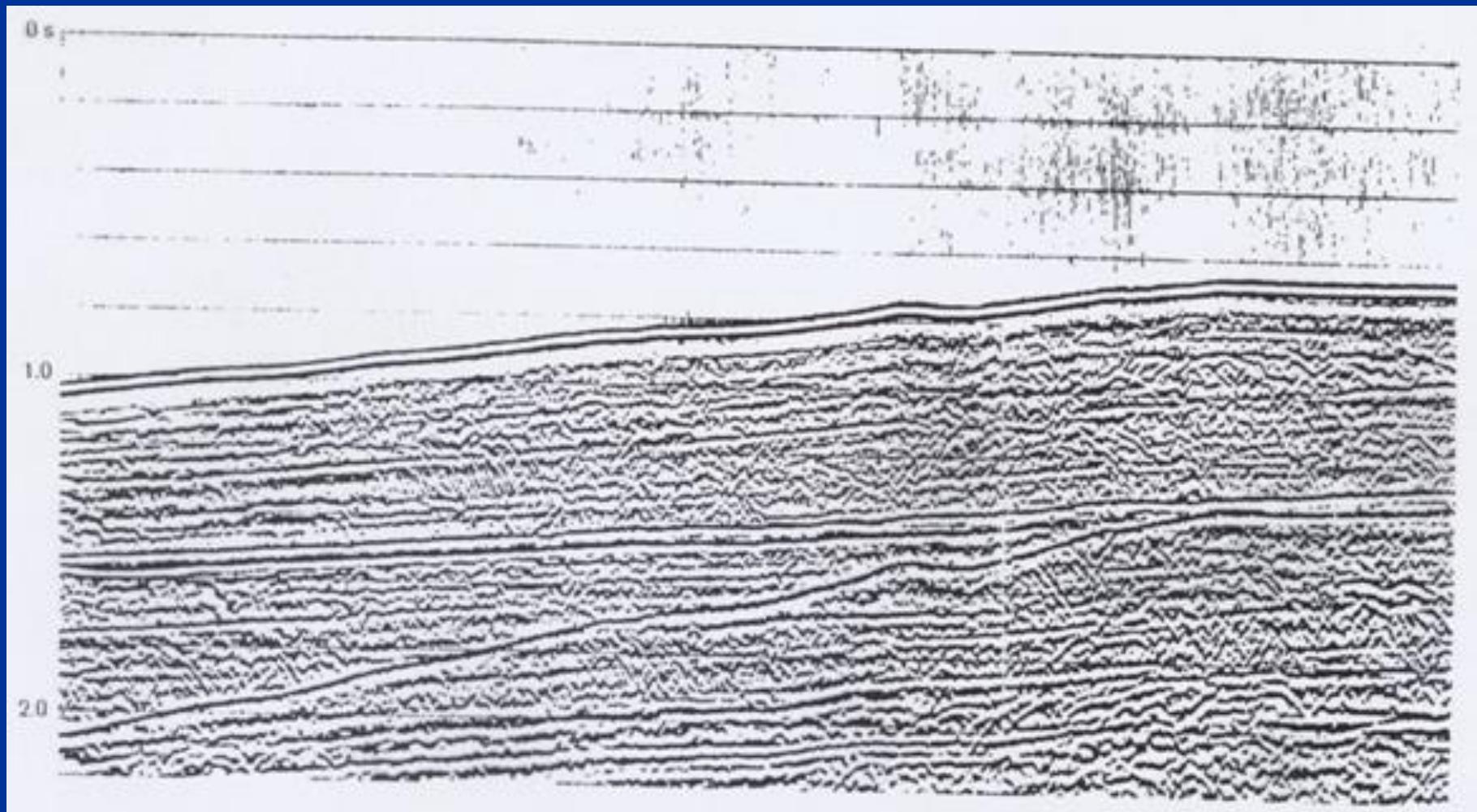
Bottom mud

Rock layers

Rez seismickým záznamom

Výsledný seizmický (časový) rez

Seismické profily CELEBRATION 2000

(hlbinná refrakčná seizmika)

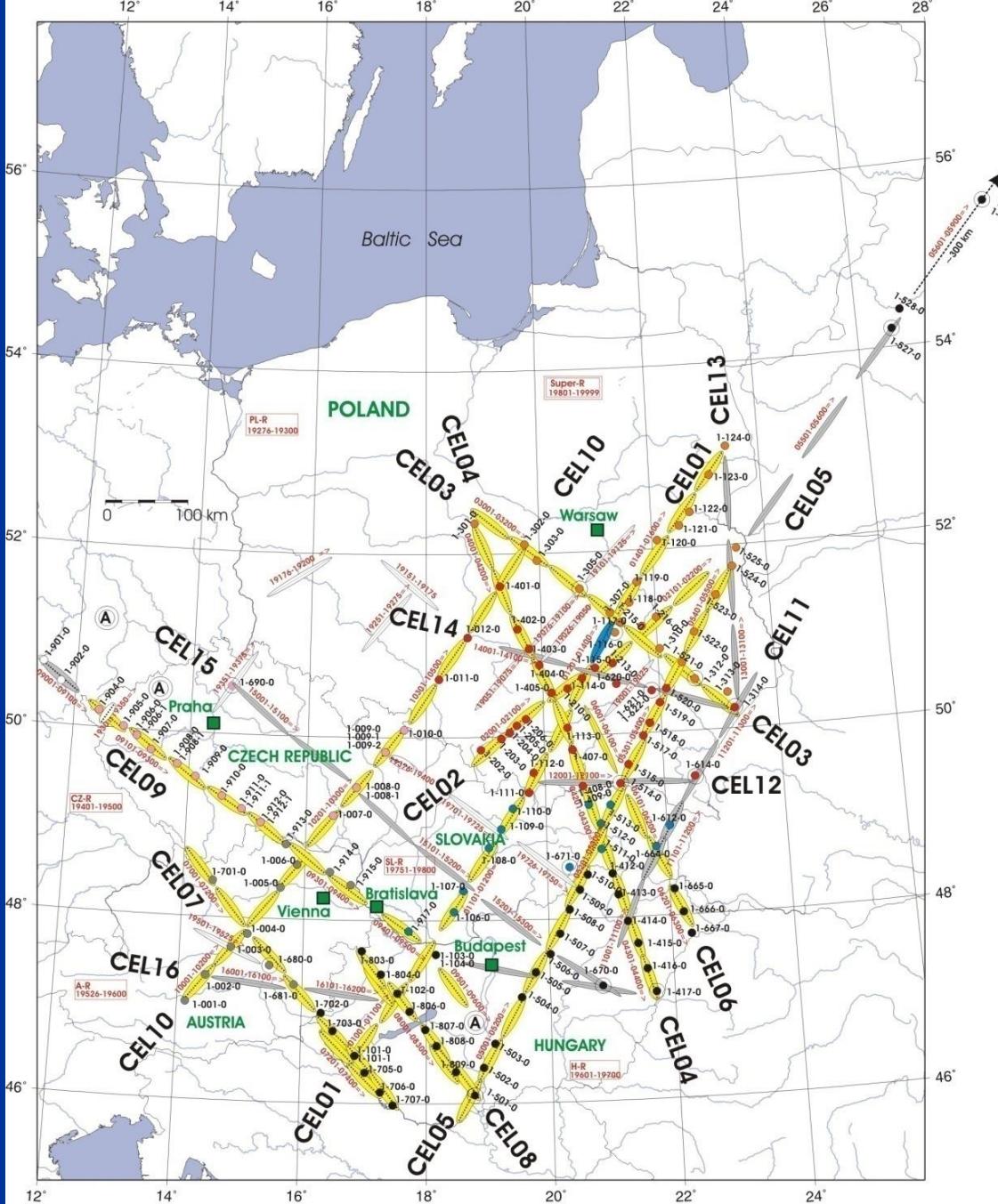
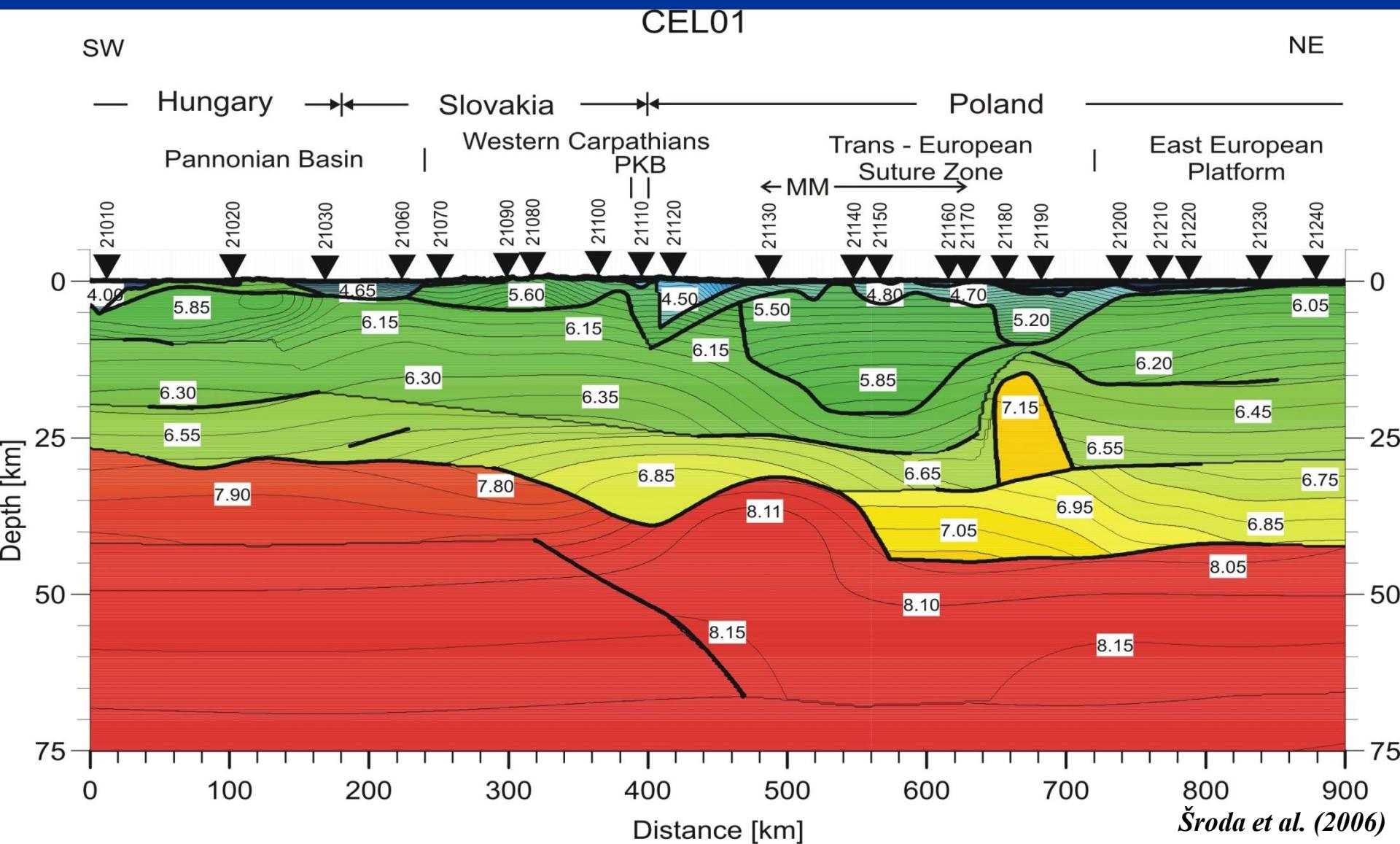

Fig. 2 CELEBRATION 2000 recording scheme

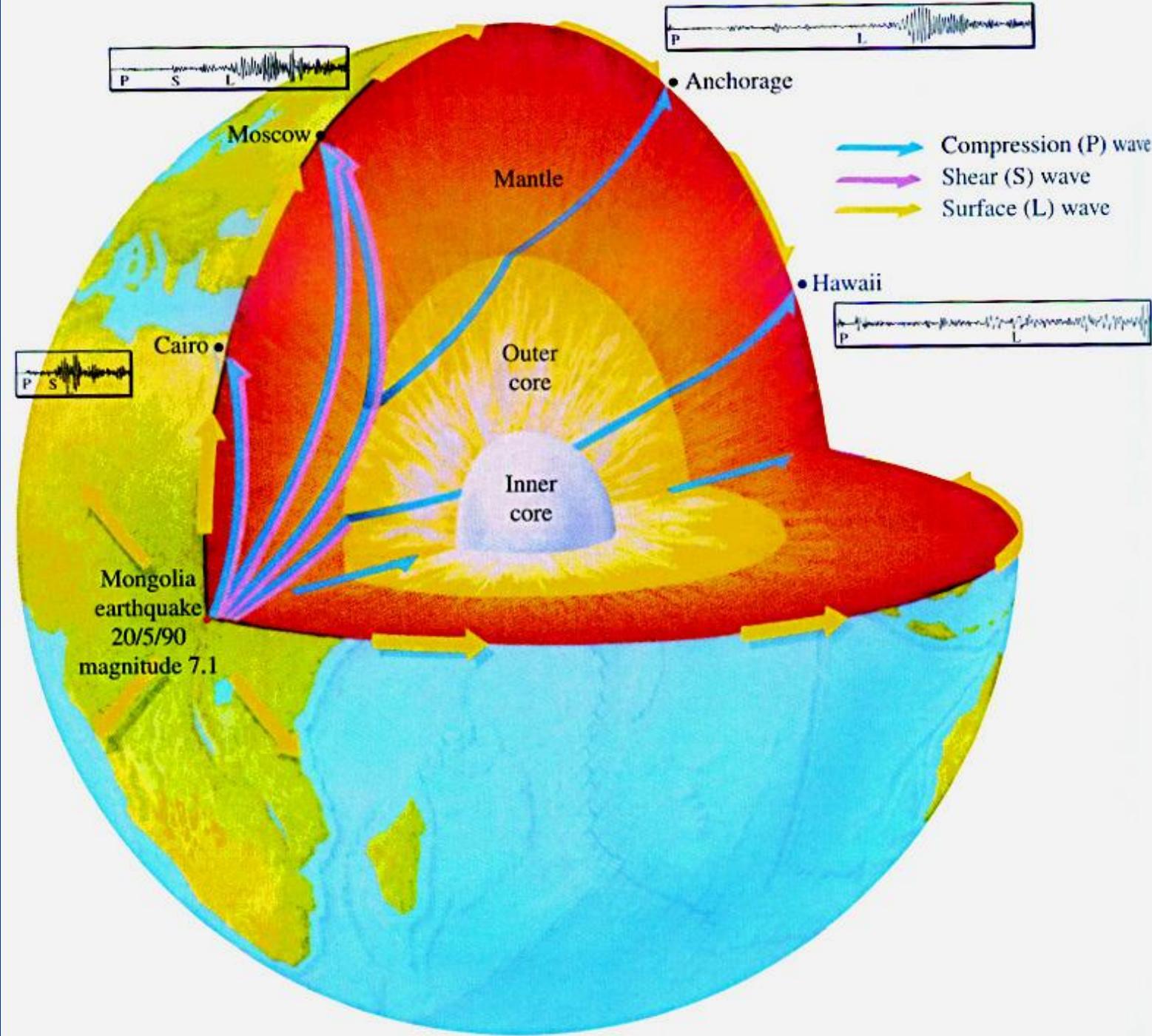
Seismický refrakčný profil CEL-01

SEIZMOLÓGIA

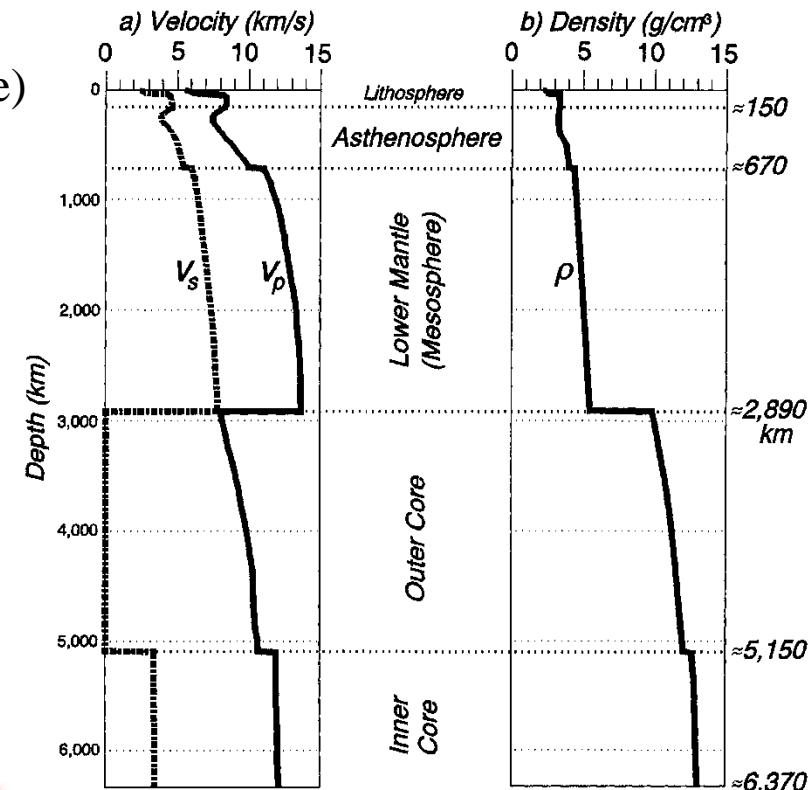
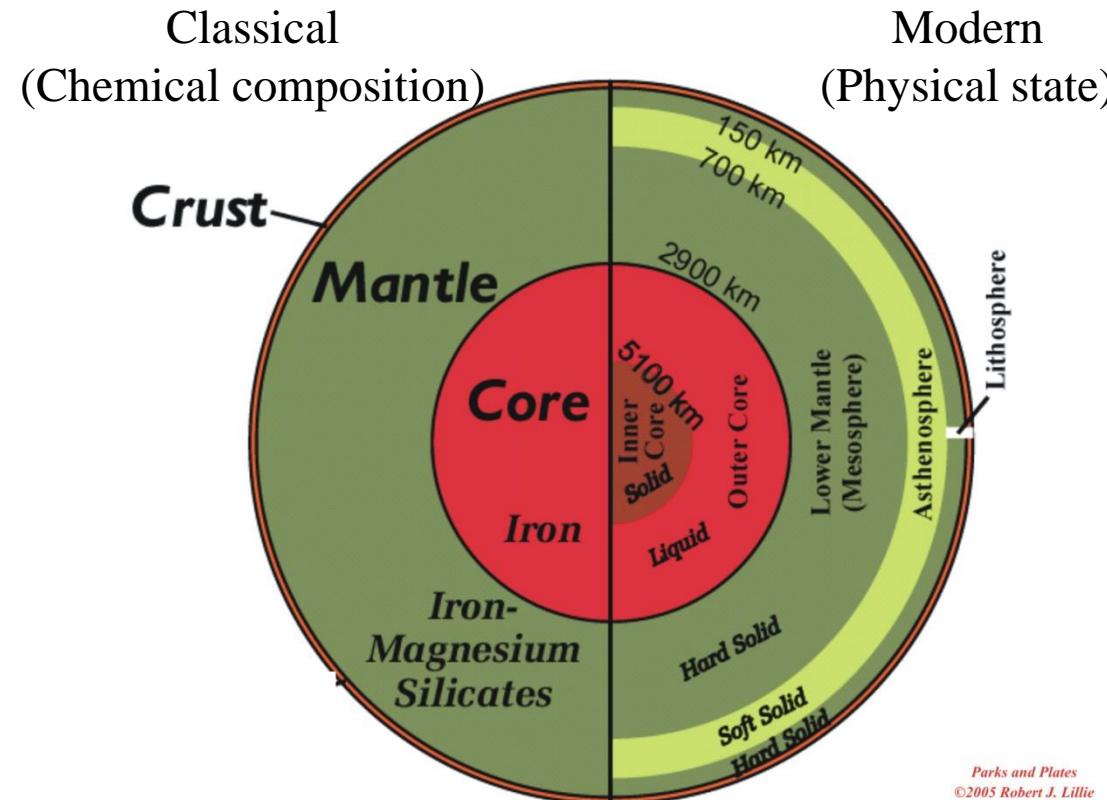
štúdium zemetrasení

(štúdium seizmických vĺn prechádzajúcich vnútrom Zeme)

MODEL OF EARTH

Earth's Surface

Earth's Surface

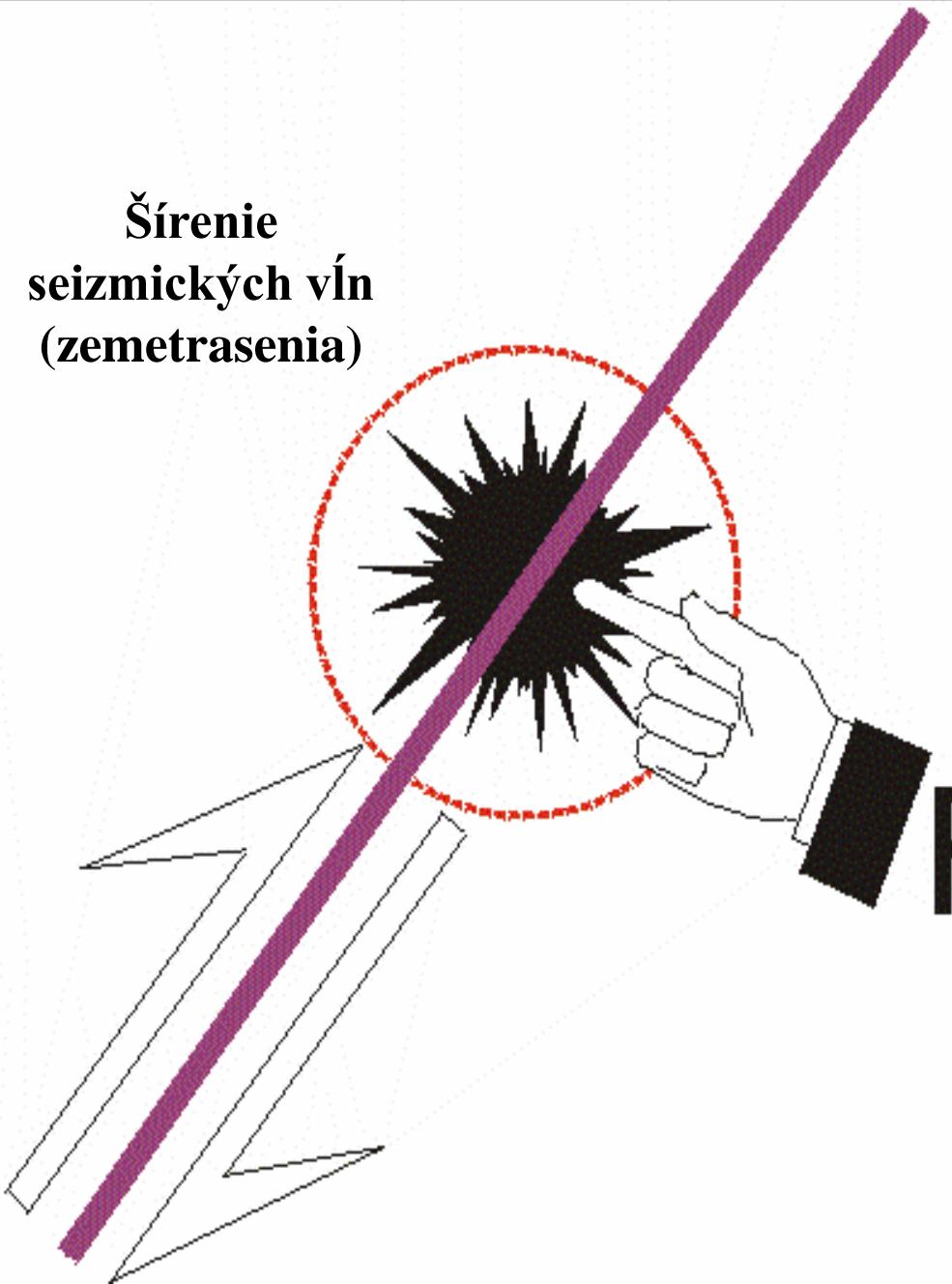
Zemetrasenie je vibrácia v Zemi
spôsobená náhlym uvoľnením
elastických vĺn, ktoré vznikli
pretrhnutím a prudkým pohybom
hornín

Ohnisko
Focus

Earth's Surface

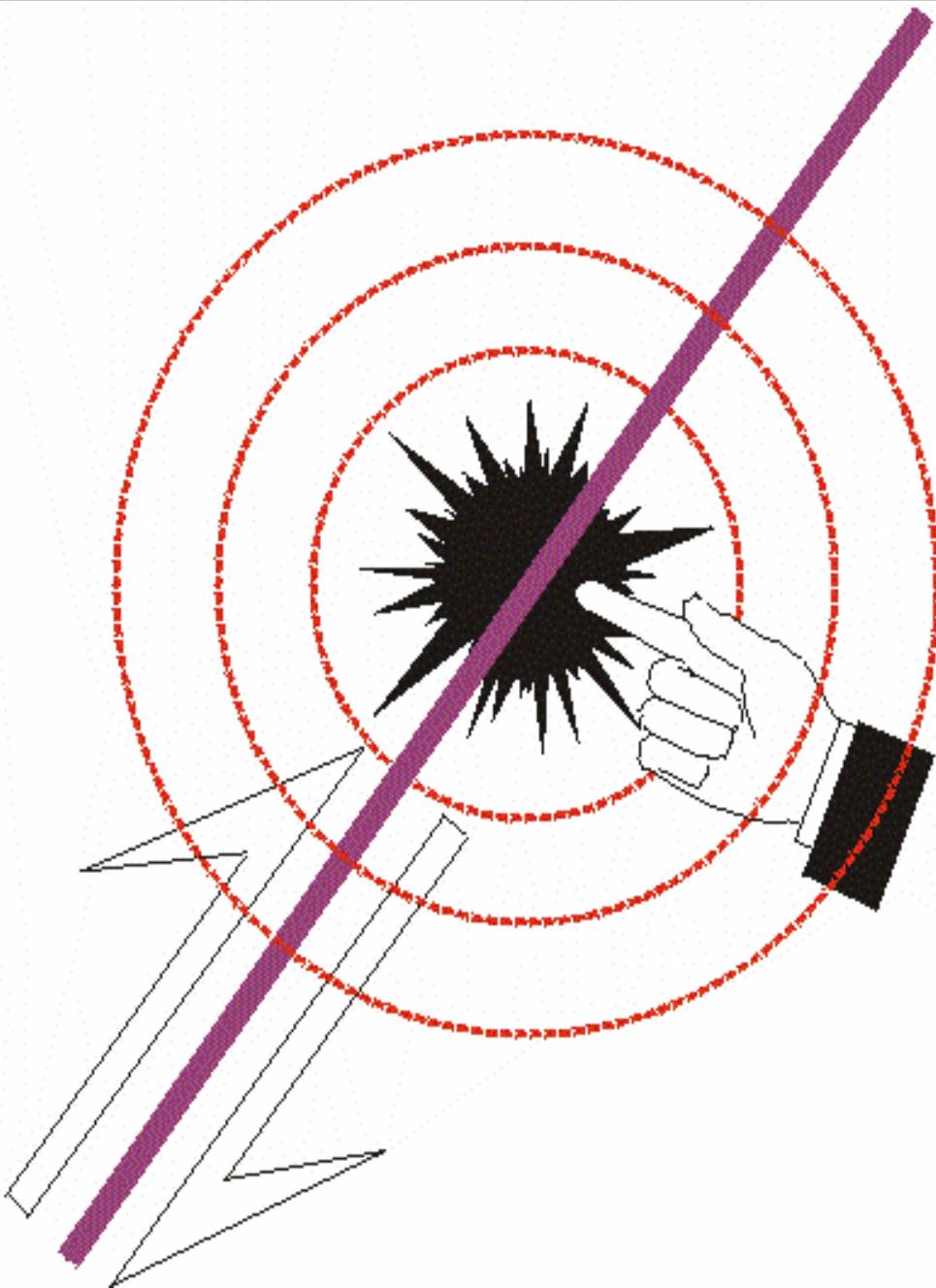
Šírenie
seizmických vĺn
(zemetrasenia)

Ohnisko
Focus

Earth's Surface

Ohnisko Focus

Epicentrum

Epicenter

Earth's
Surface

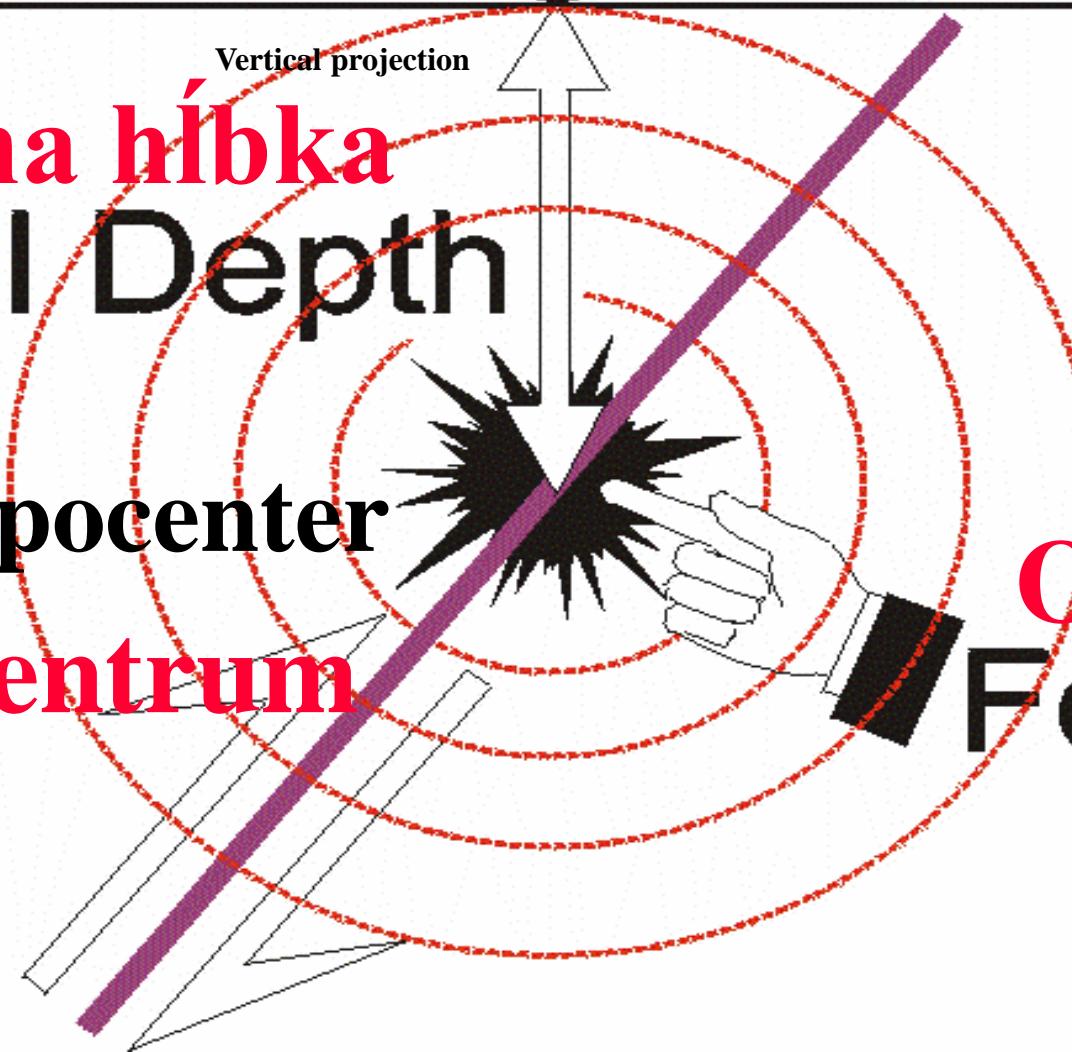
Fokálna hĺbka
Focal Depth

Hypocenter

Hypocentrum

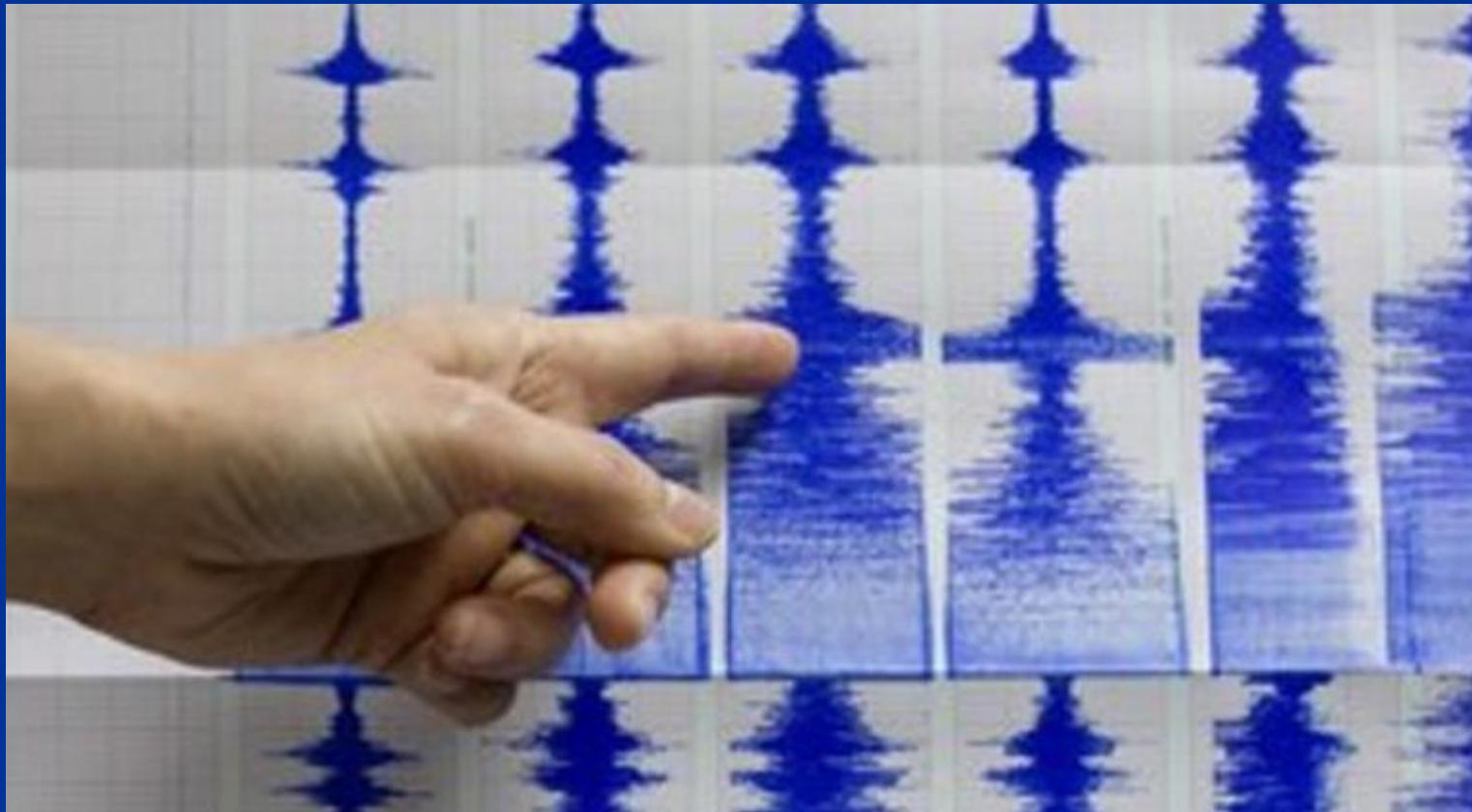
Ohnisko
Focus

Vertical projection

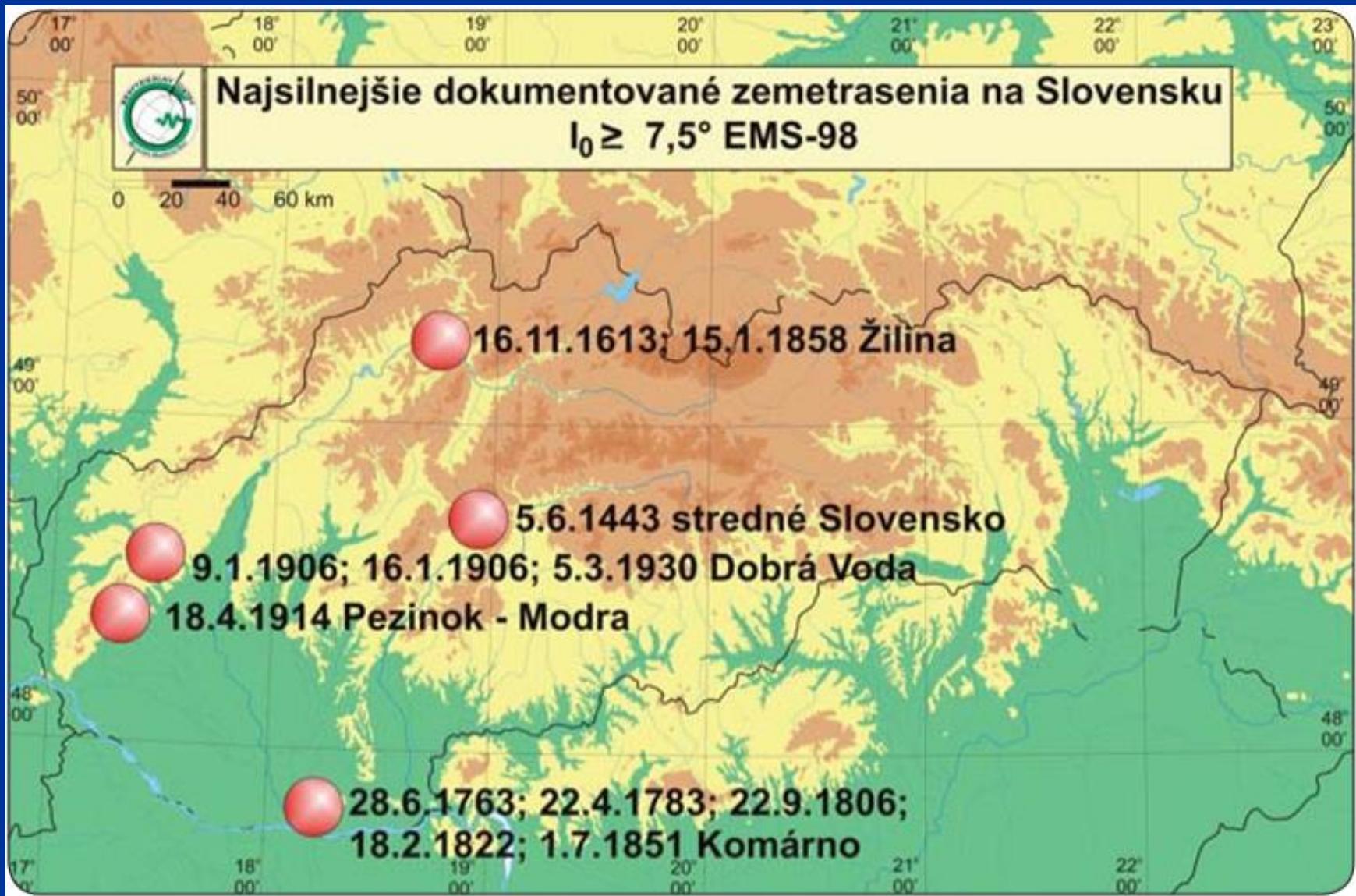

Určovanie “sily” zemetrasení:

- intenzita (podľa škôd), rôzne stupnice, väčšinou s max. 12. stupňom,
- magnitúdo (podľa seizmologických meraní), nie stupnica, ale škála (doteraz max. cez 9),

Najsilnejšie historické zemetrasenia na území Slovenska:

Najsilnejšie dokumentované zemetrasenia na Slovensku

Najsilnejšími zemetraseniami za posledných 15 rokov s epicentrom na území Slovenska boli:

30. 12. 2002 okolie Šamorína, lokálne magnitúdo 3,0

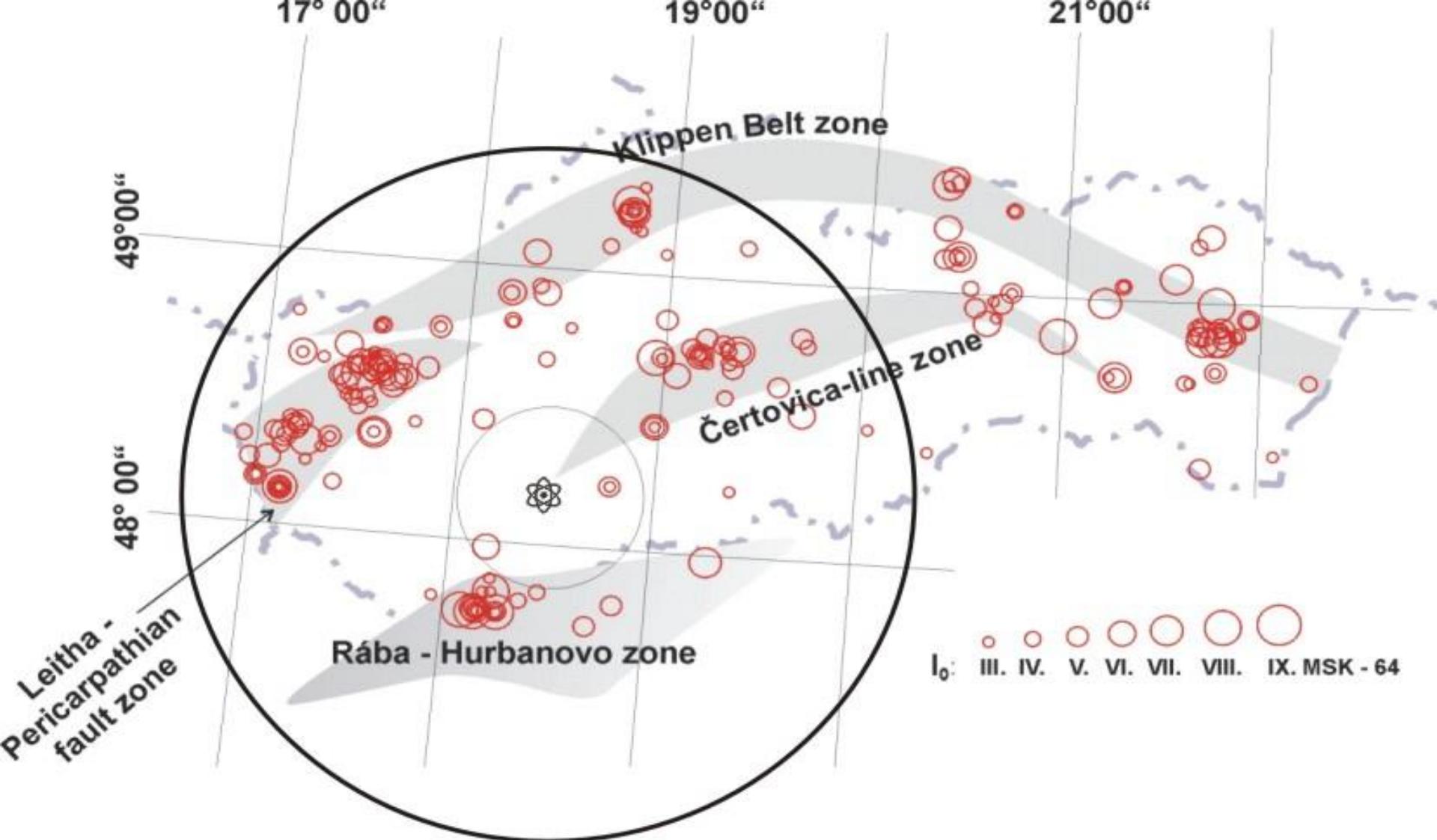
20. 05. 2003 okolie Jasenova (Vihorlat), lokálne magnitúdo 3,7

23. 09. 2004 okolie Krupiny, lokálne magnitúdo 3,6

13. 03. 2006 okolie Dobrej Vody (okr. Trnava), lokálne magnit. 3,2

17. 01. 2013 okolie Kolárova, lokálne magnitúdo 2,9

03. 11. 2015 okolie Brezna, lokálne magnitúdo 3,2

Seismické aktívne zóny Západných Karpát s indikovaním epicentier zemtrásení za obdobie rokov 1034–1990 (Labák and Brouček, 1996 z GFU SAV) a pozícia seismotektonických zón

príklad zlyhania interpretácie seismických meraní

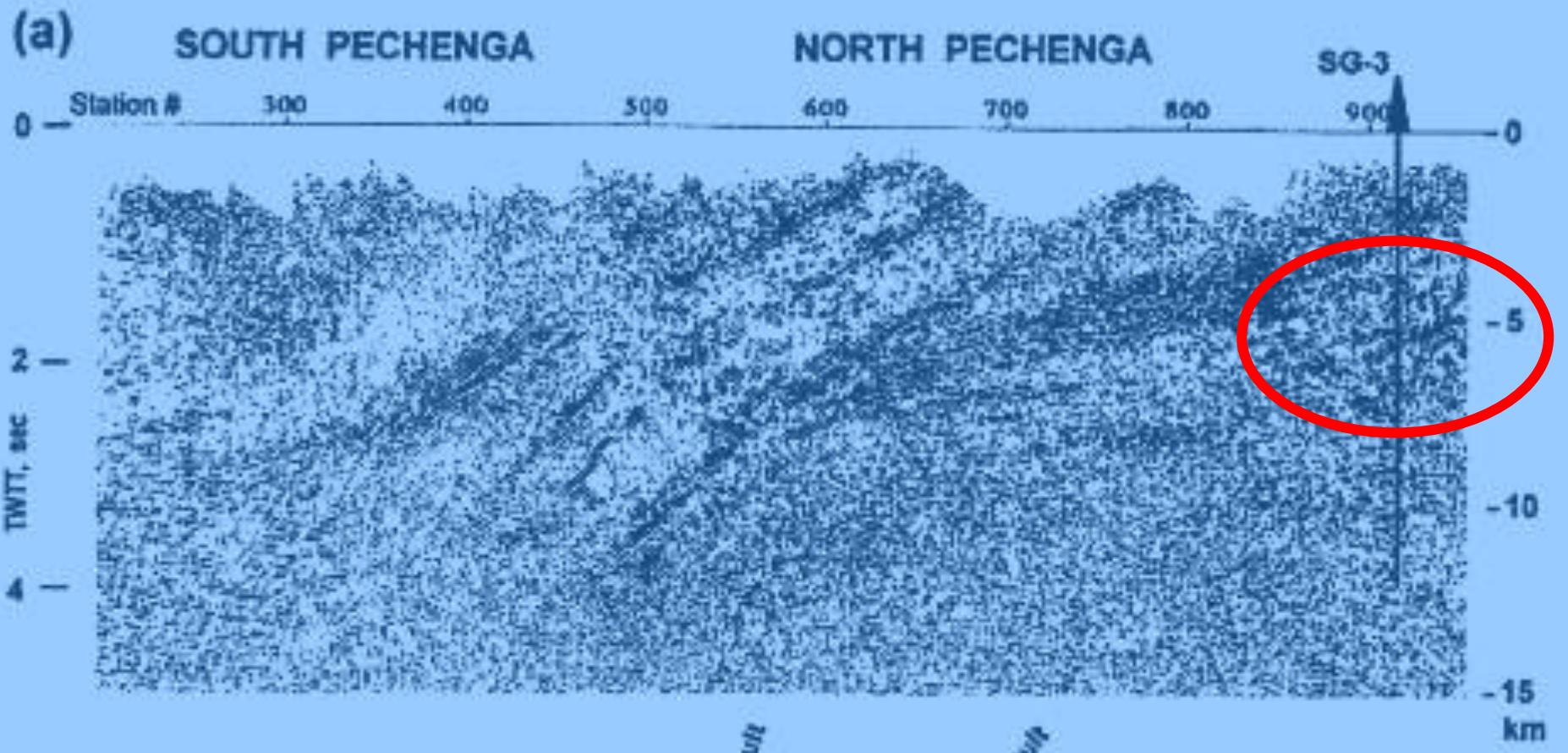

The 64-metre drill-rig enclosure over the 12-km-deep Kola borehole

**vrt SG-3 Kola
(blízko Murmansku)
(1970 – 1994)
12,262 km**

- podľa seismických meraní sa očakávala v hĺbke 4.7 km tzv. Conradova diskontinuita (prechod granitu do bazaltu)
- dôležitá hranica sa však objavila až v hĺbke 6.8 km (prechod z ľahšie metamorfovaných sedimentov do rúl a amfibolitov - tieto pokračovali až do hĺbky viac ako 12 km)

vrt SG-3 Kola

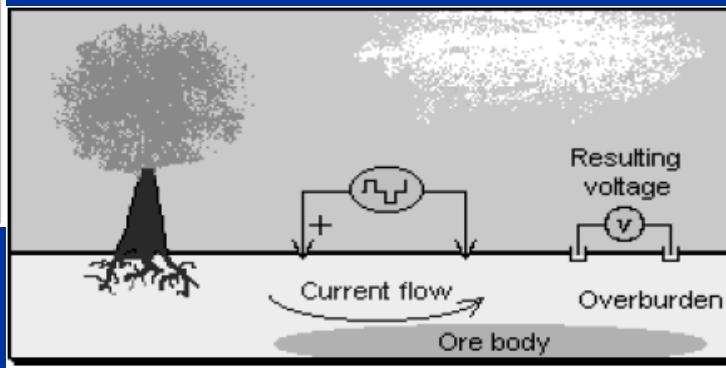
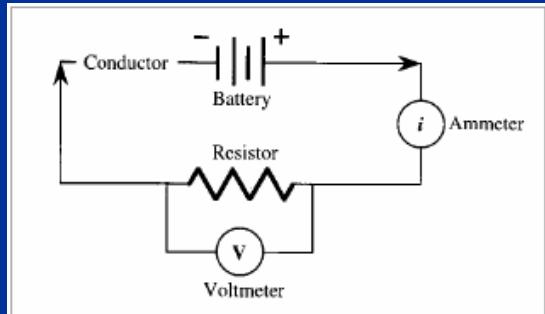
- podľa seismických meraní sa očakávala v hĺbke 4.7 km tzv. Conradova diskontinuita (prechod granitu do bazaltu)
- dôležitá hranica sa však objavila až v hĺbke 6.8 km (prechod z ľahšie metamorfovaných sedimentov do rúl a amfibolitov - tieto pokračovali až do hĺbky viac ako 12 km)

GEOELEKTRIKA & ELEKTROMAGNETIKA

**štúdium geoelektrických a elektromagnetických
polí Zeme, ktoré sú charakterizované merným
odporom a vodivostou**

geoelektrika

- založená na meraní efektu jednosmerného elektrického prúdu zavedeného do horninového prostredia (ERT = Electrical Resistivity Tomography)
- princíp merania: meraný elektrický prúd a napätie

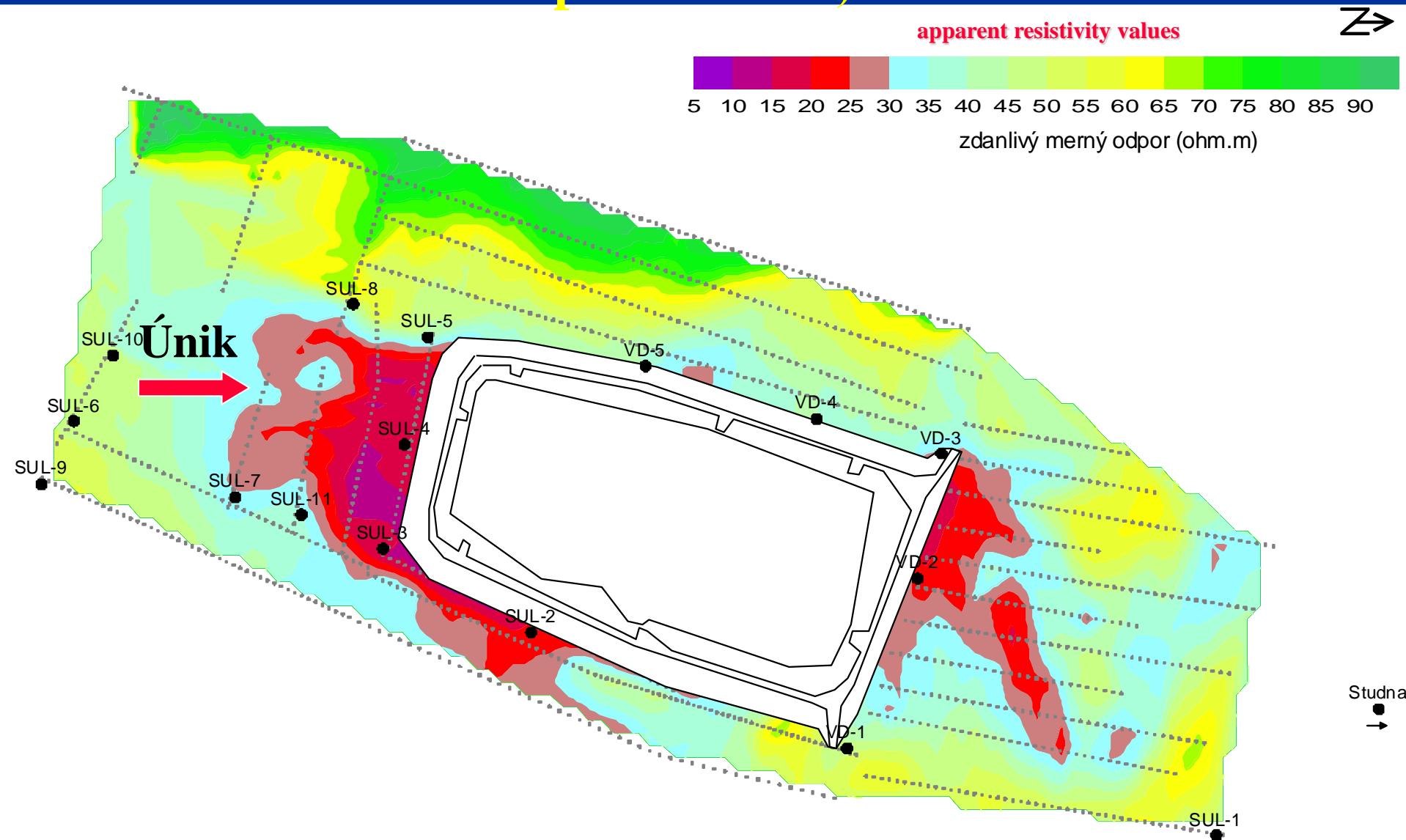

- hodnoty sú prepočítané na tzv. zdanlivý merný elektrický odpor (jednotka: $\Omega \cdot m$)
- anomálie sú detekované nad objektami s rôznou elektrickou vodivostou/odporom

Geoelektrické merania počas výstavby kanalizácie

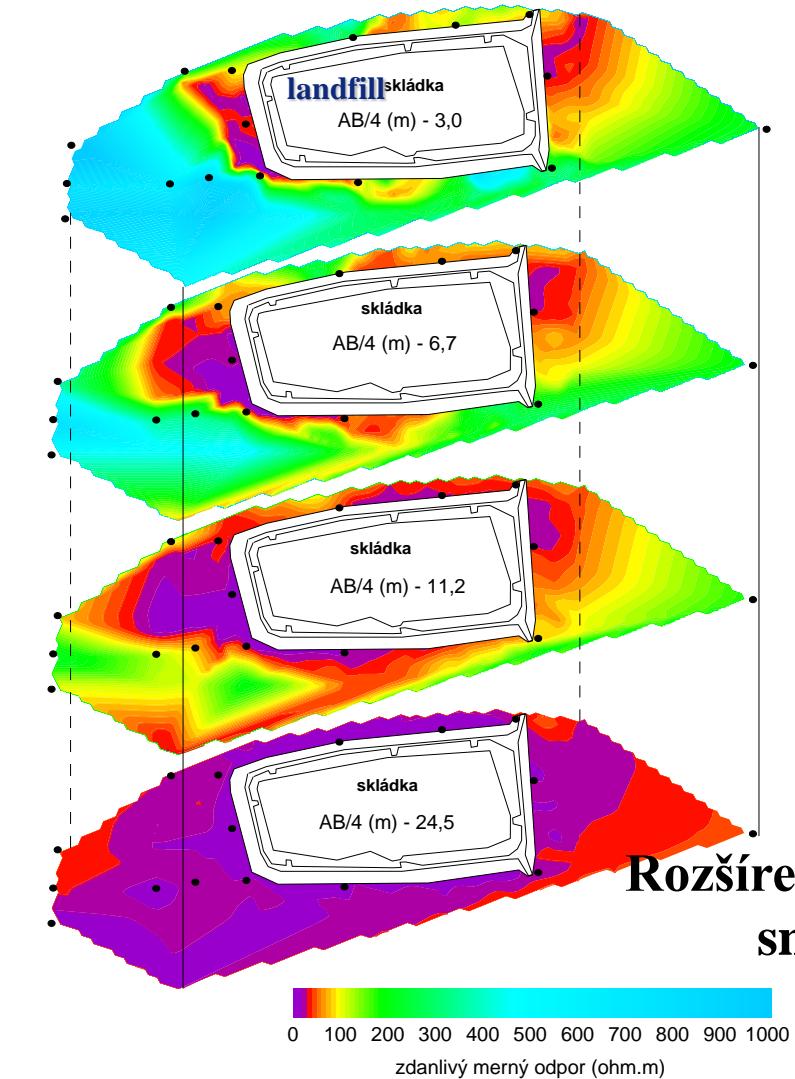
Mapovanie úniku znečistenia cez technickú skládku odpadov – Odporová mapa (Dipólové elektromagnetické profilovanie)

Metóda VES – Mapa izolínií zdanlivého odporu (ohm·m) nad skládkou odpadu

↔

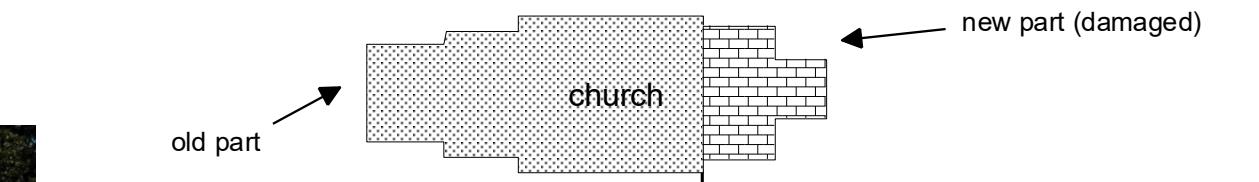
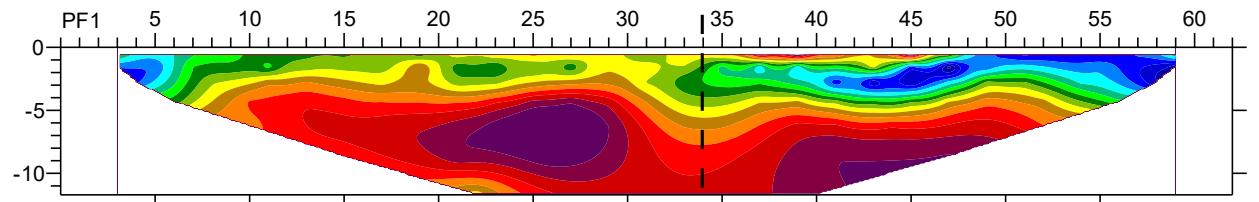
Velkosť
znečistenia

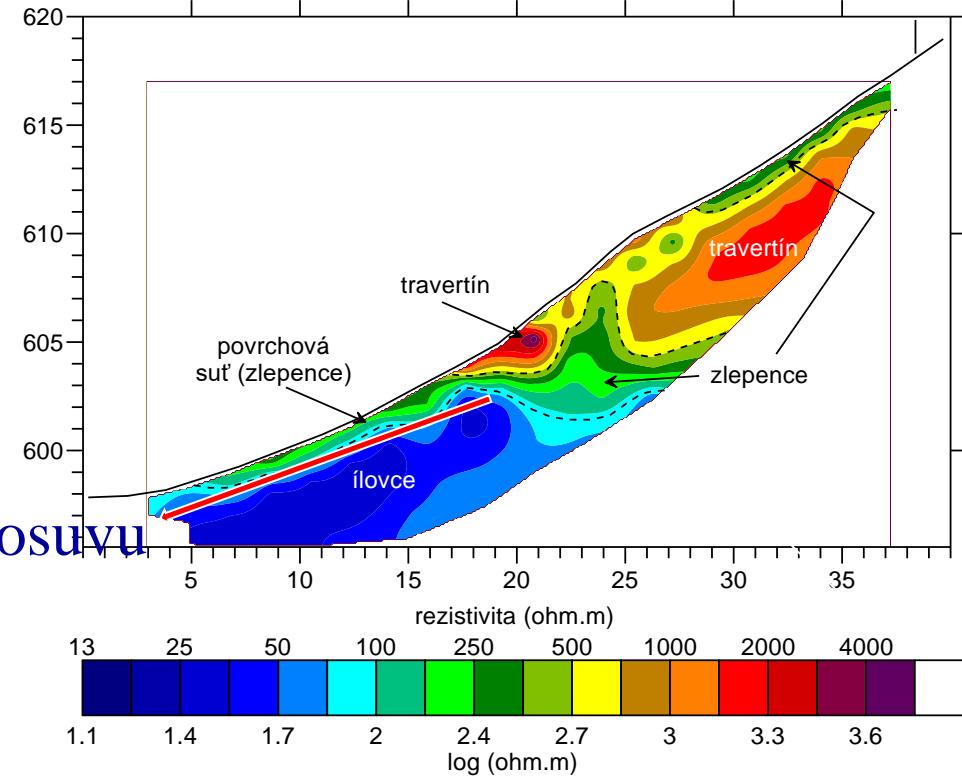
Meranie porušenia statiky budov

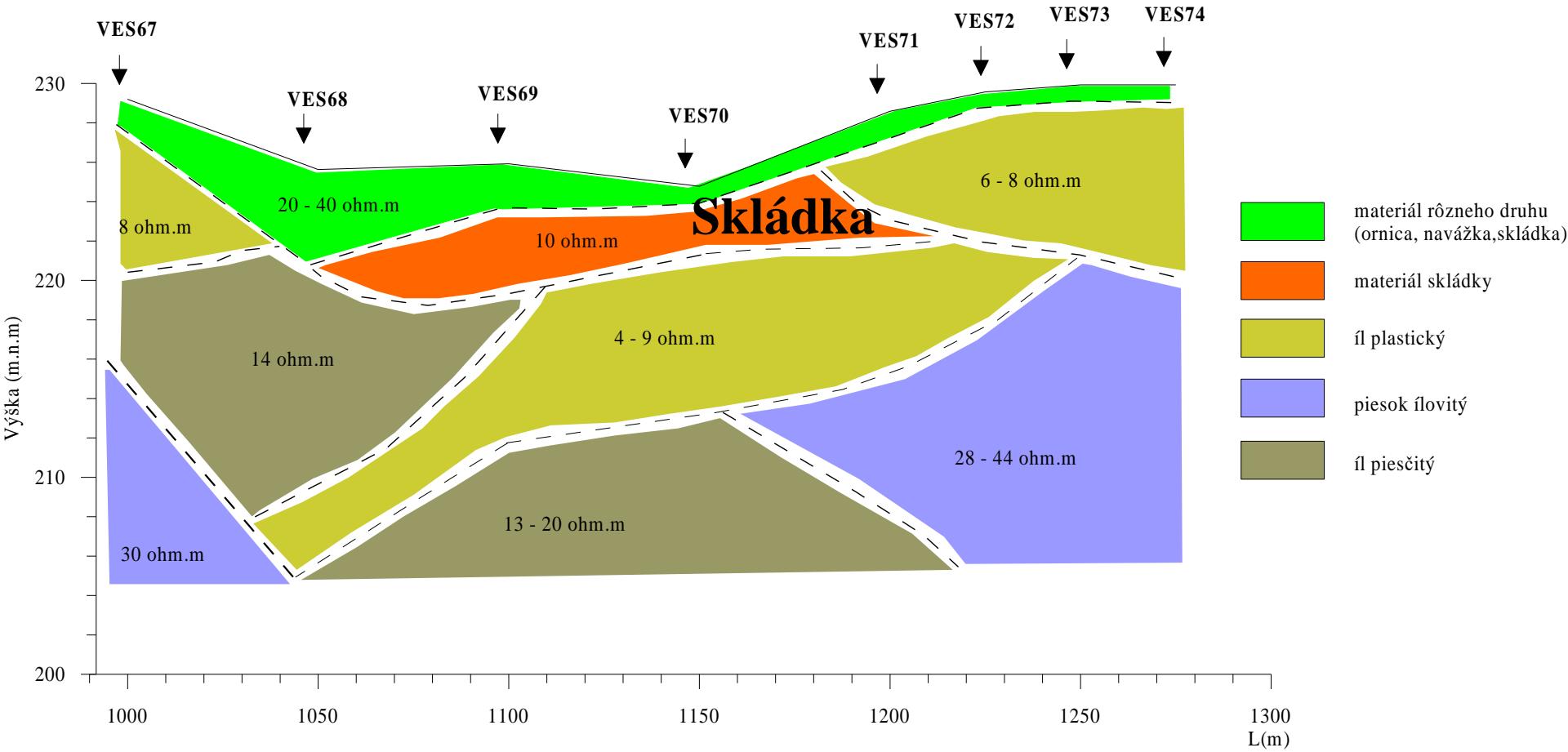
Kostolany pod Tribečom - true resistivity structure near church

Riešenie problému zosuvu pôdy pre záchrannu kultúrnych pamiatok

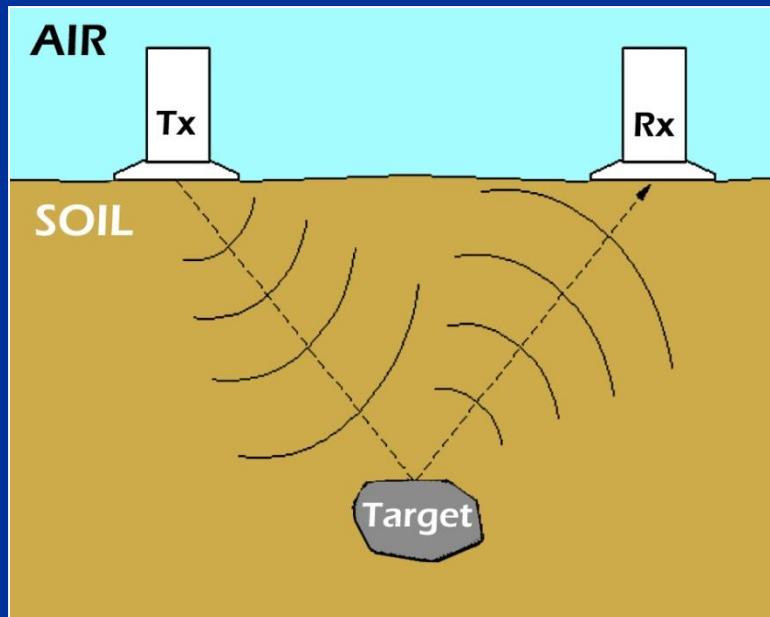
Vymapovanie skládky odpadov pomocou odporového rezu metódou VES

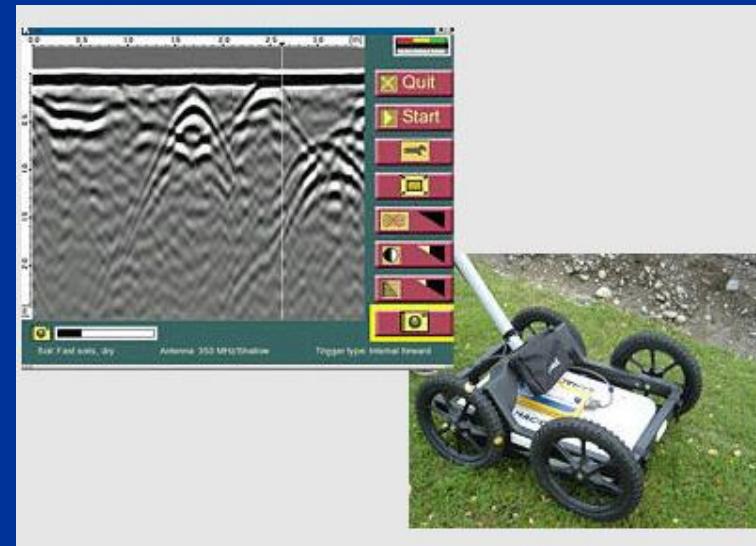
georadar (GPR)

- založená na registrovaní odrazených el-mag. vĺn od pod povrchových objektov (frekvencia: rádovo stovky MHz)
- hĺbkový dosah: 5-6 m

Vysielač
Tx

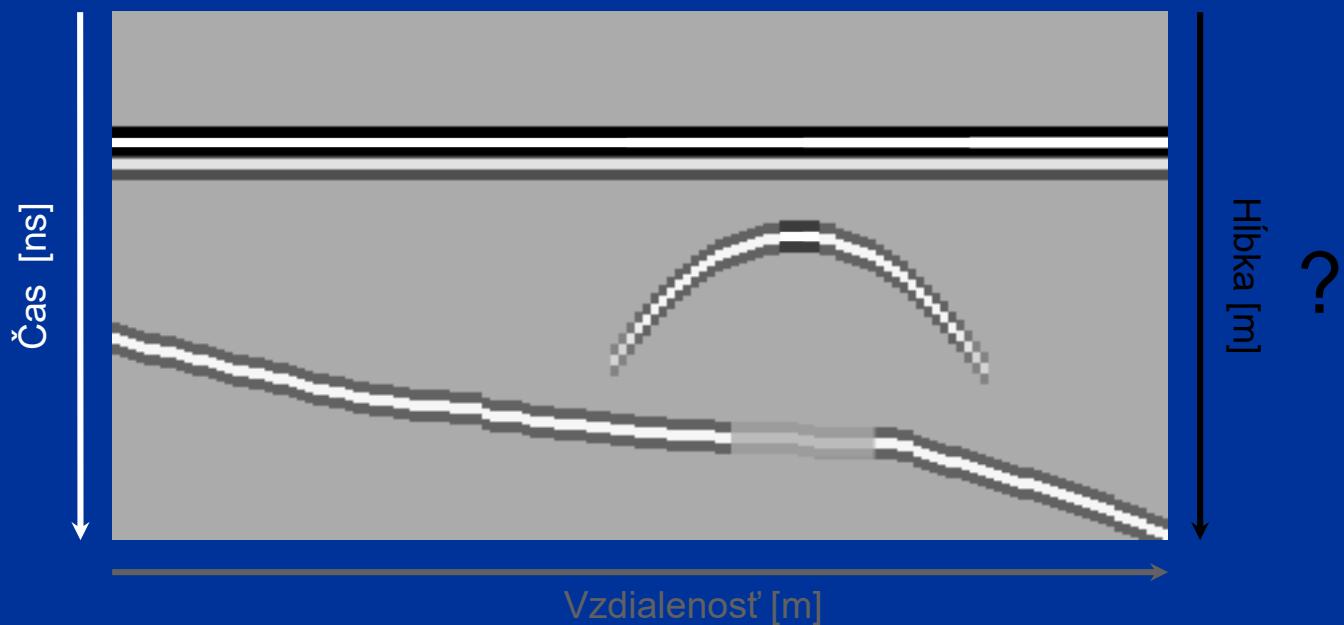
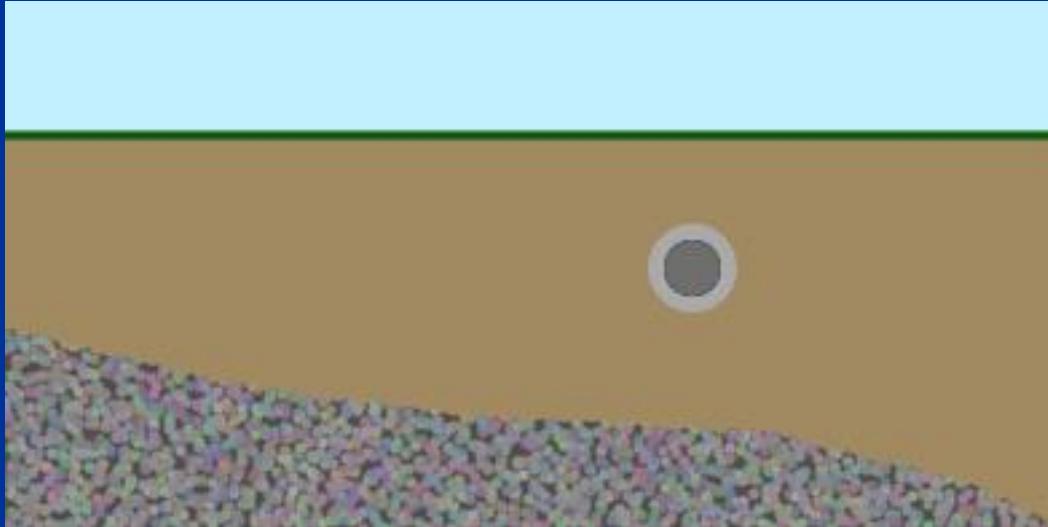
Prijímač
Rx

- výsledkom sú tzv. radarogramy (vert. a horizontálne)
- anomálie sú detekované nad objektami s rôznou elektrickou vodivostou/odporom

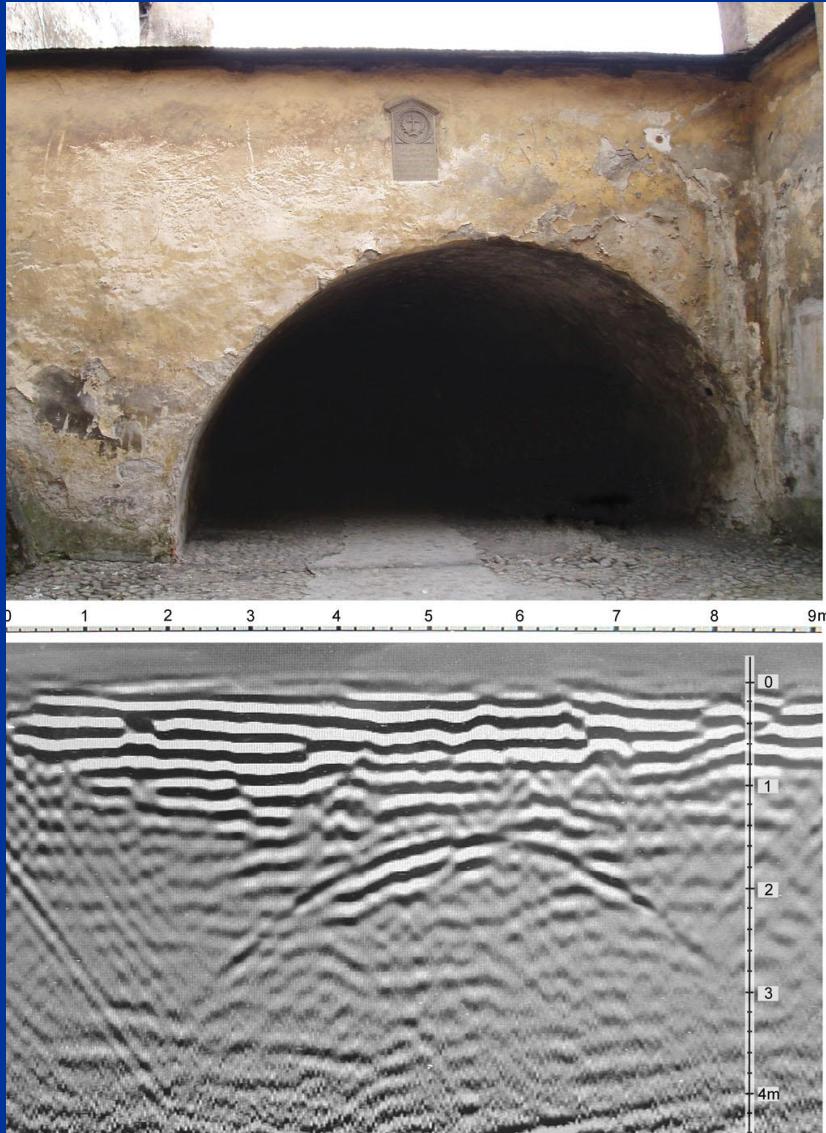
georadar (GPR)

Vytváranie
radargramu

GPR= Ground Penetrating Radar

**d'alšou veľmi dôležitou metódou je tzv. radar
(georadar, GPR)**

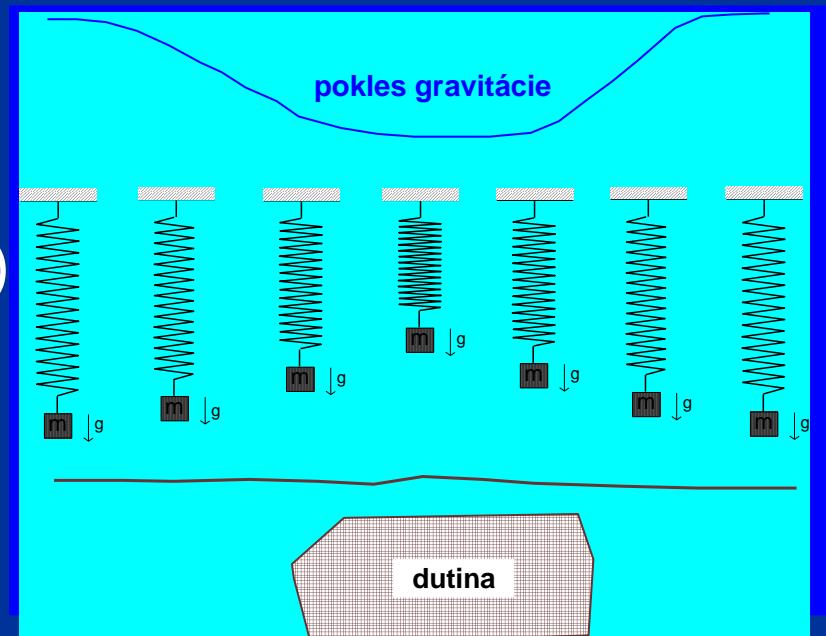
**prejav tunelu
na Oravskom
hrade v
zázname
georadaru
(radargrame)**

GRAVIMETRIA

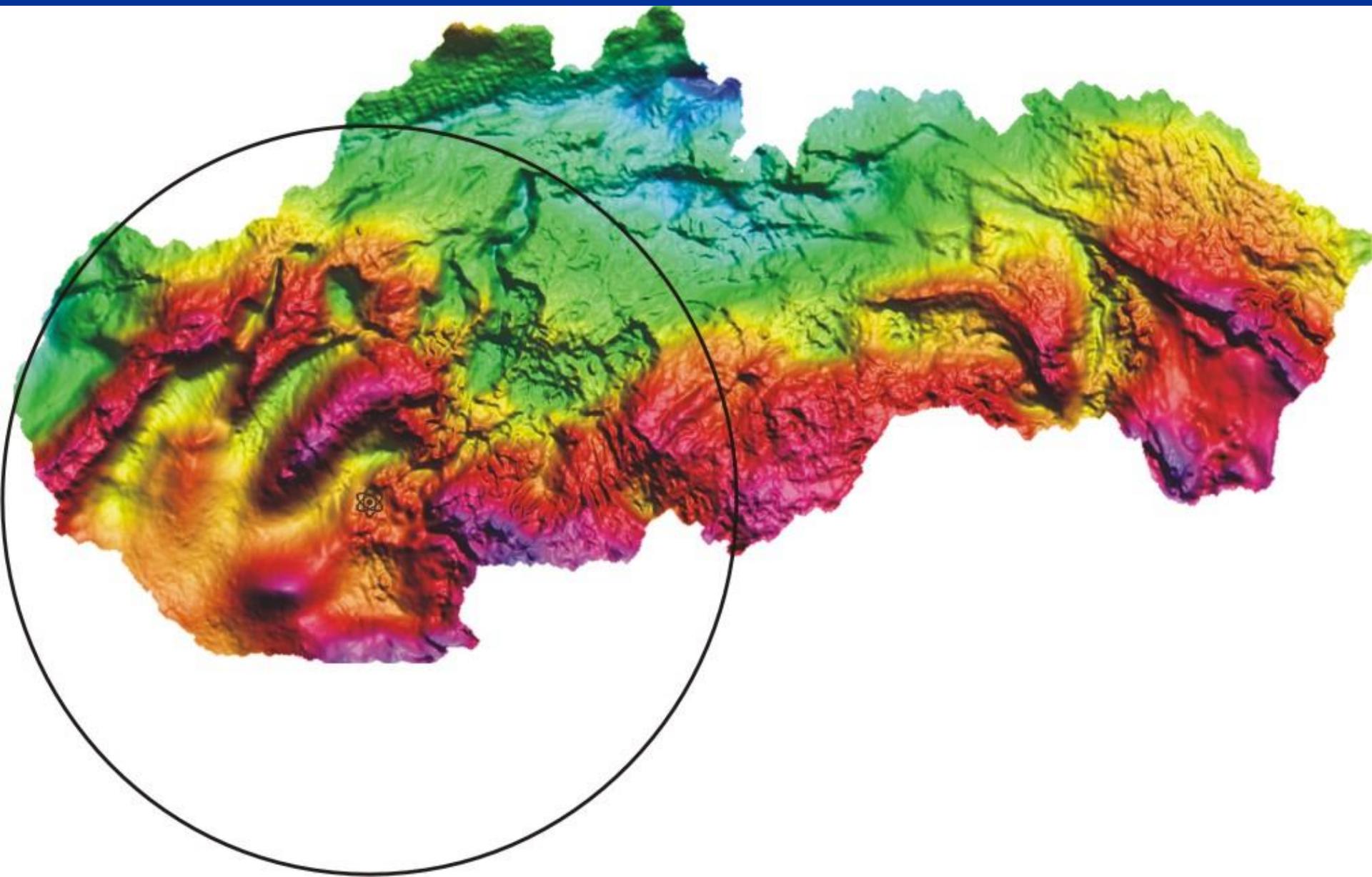
štúdium tiažového pola Zeme

gravimetria

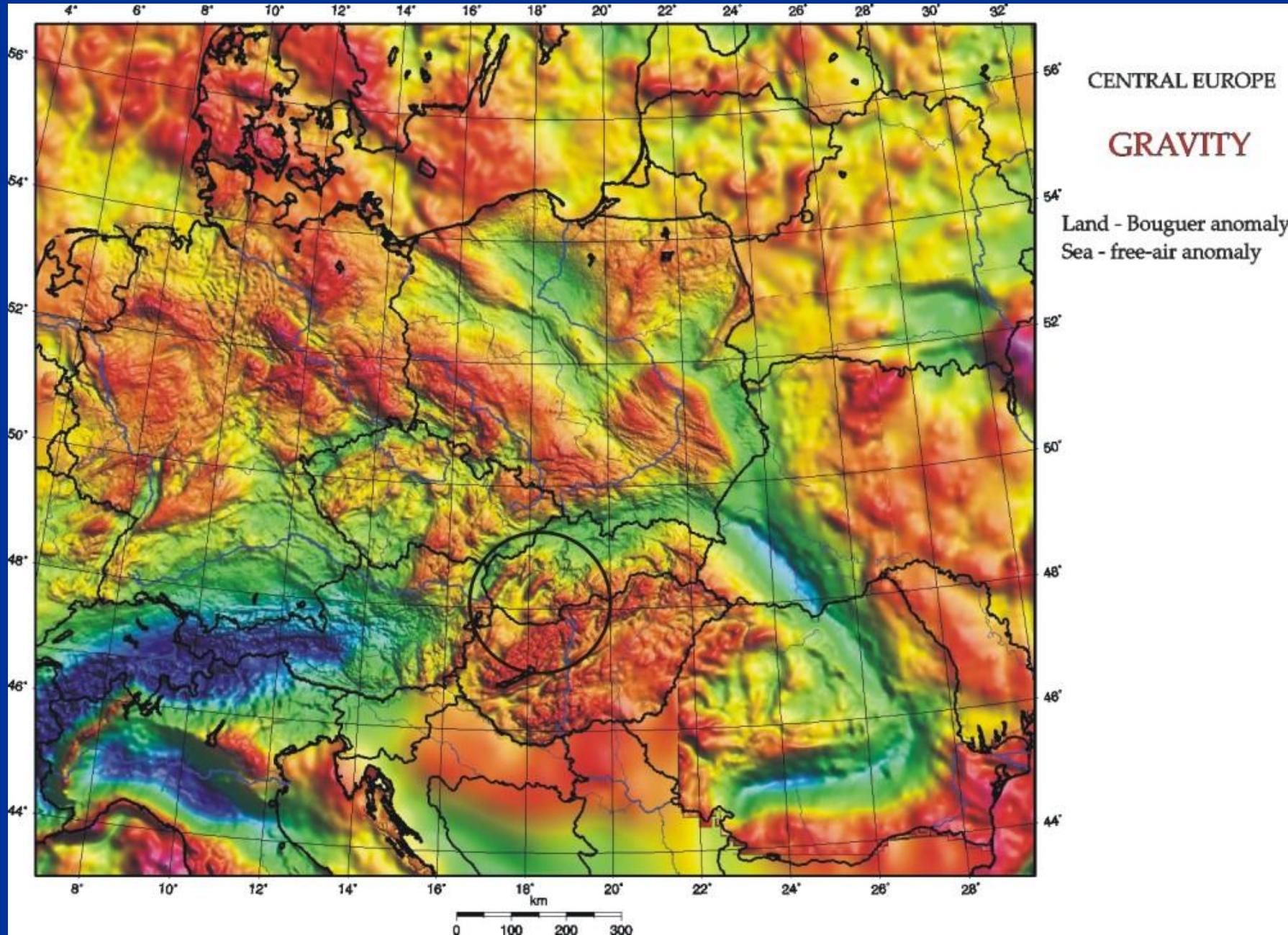
- založená na presnom meraní tiažového zrýchlenia Zeme
- prístroje (gravimetre) sú založené na princípe veľmi presných váh (kremenná pružinka sa natiahne úmerne tiaž. zrýchleniu)
- nad hustotne deficitnými objektami (napr. dutinami) je registrované nižšie tiažové zrýchlenie (spôsobené úbytkom hmoty)
- treba odstrániť všetky „neužitočné“ vplyvy
- jednotky: mGal, μ Gal

tiažová mapa Slovenska – tzv. mapa úplných Bouguerových anomalií

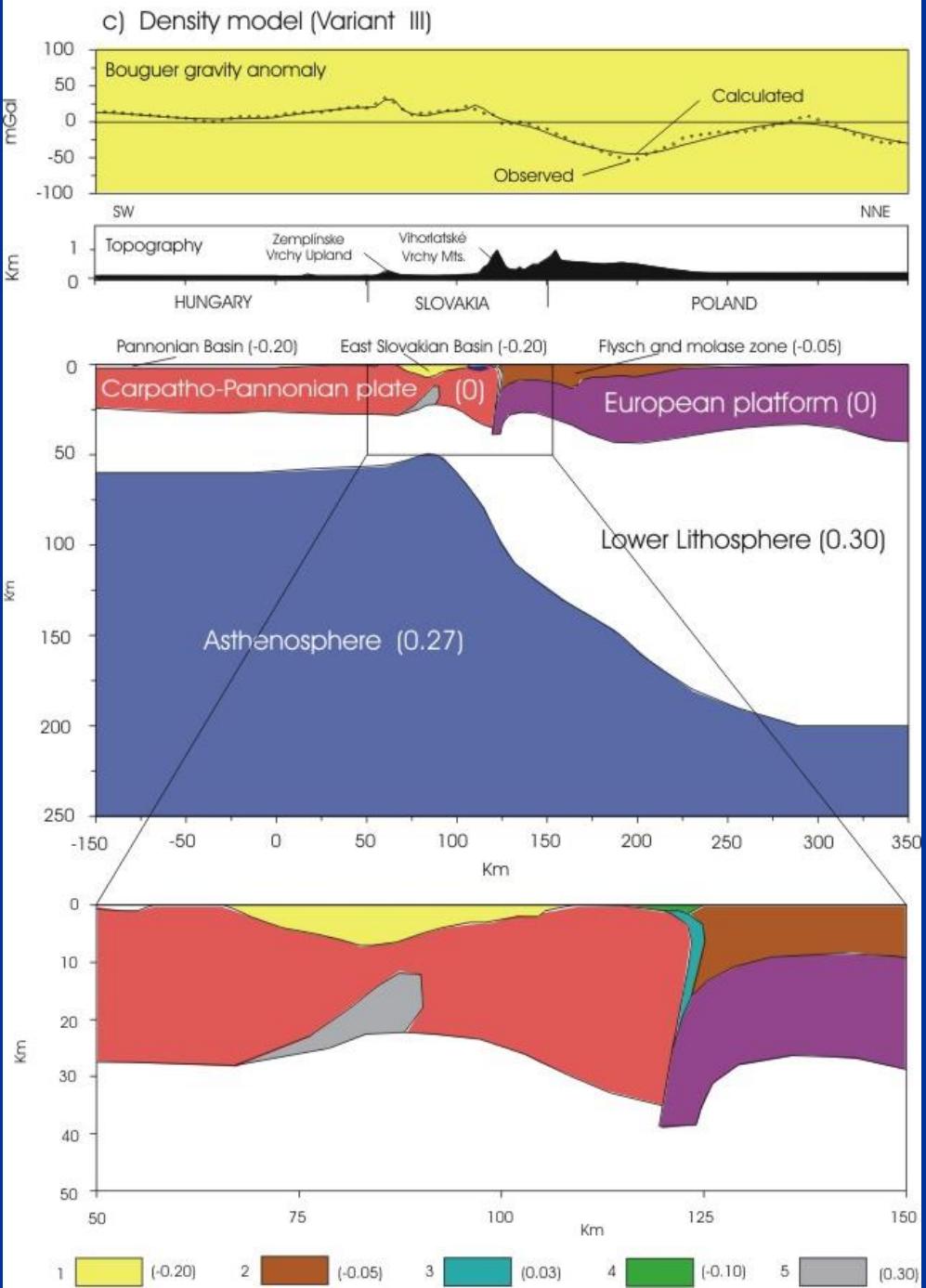

tiažové pole Strednej Európy

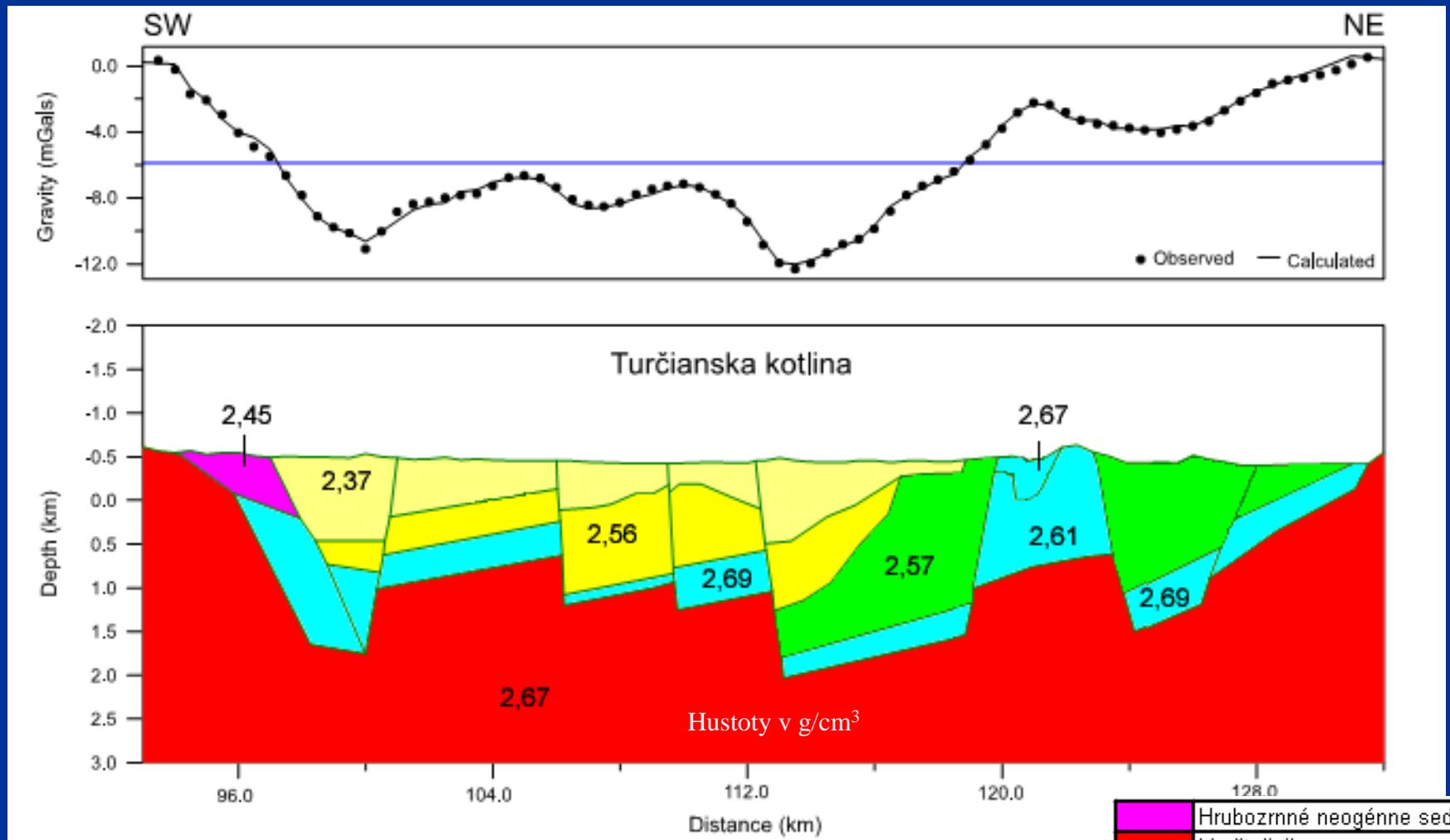
Hustotný model

PROFILE KP - X

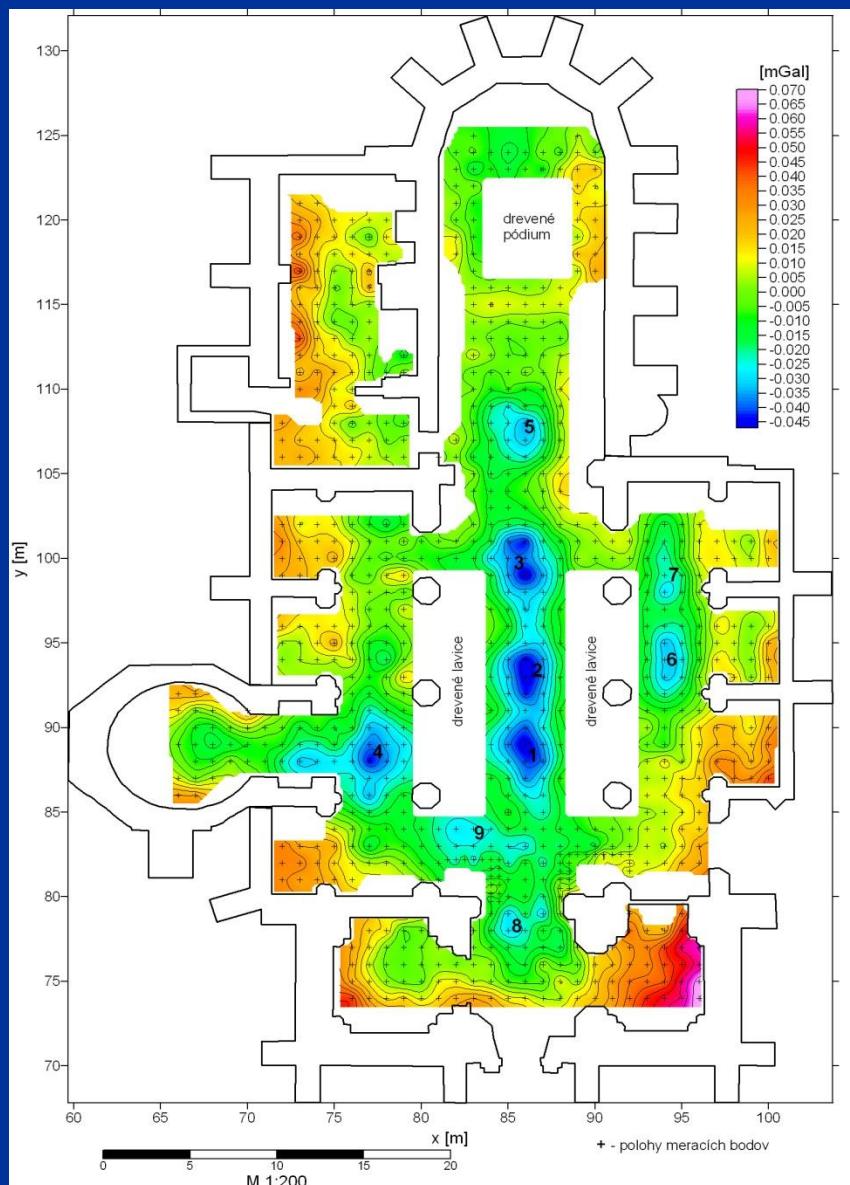
Hustotný model TURČIANSKEJ KOTLINY

Profil TK-AS3

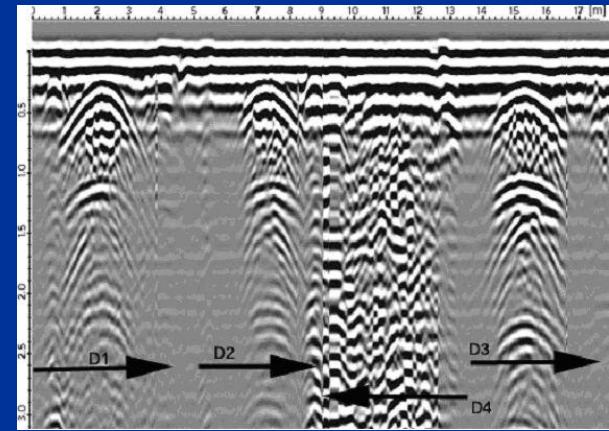

Hrubozrnné neogénne sedimenty
Kryštalínikum
Metamorfy
Mezozoikum
Neogén
Neogén
Paleogén

výsledky geofyzikálneho prieskumu Dómu Sv. Mikuláša v Trnave

Obr. 8 Mapa priebehu lokálnych neúplných Bouguerových anomálií v priestore kostola
(so zavedením opráv o gravitačný účinok murov a odstráneným trendom), kor. hustota = 1.80 g.cm^{-3}

Mikrogravimetria a radar objavili
7 doteraz neznámych
stredovekých krýpt

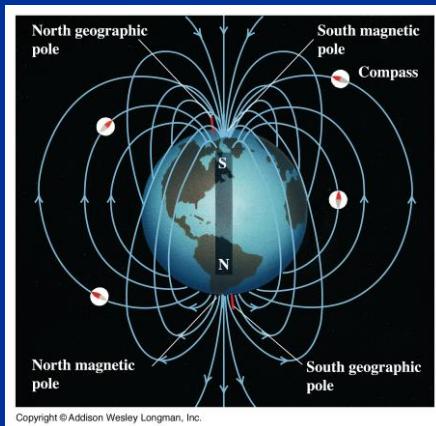

MAGNETOMETRIA

zaoberá sa magnetickým polom Zeme

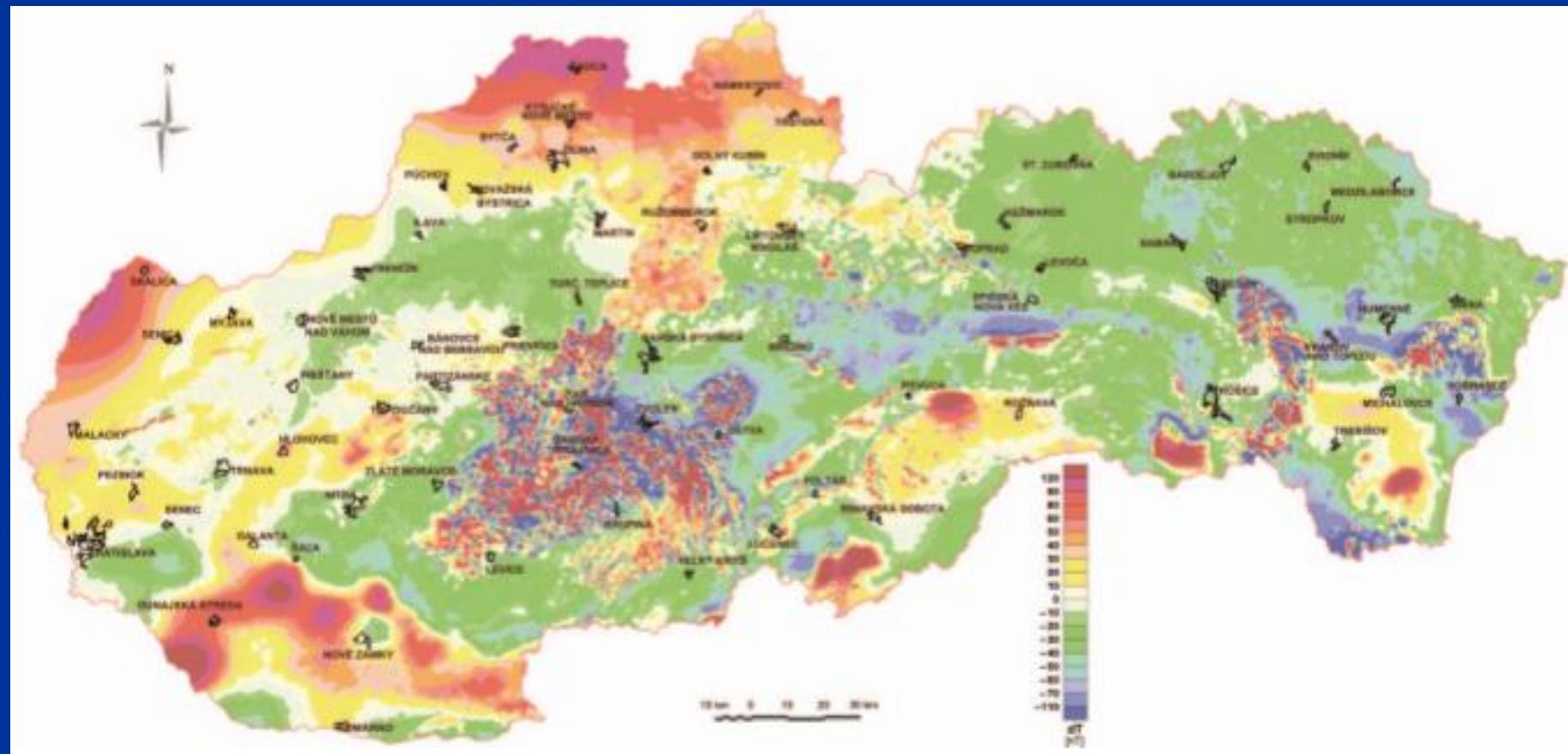
magnetometria

- založená na presnom meraní magnetického poľa Zeme
- princípy prístrojov (magnetometre) sú založené na rôznych efektoch pôsobenia vonkajšieho magnetického poľa na správanie sa atómov

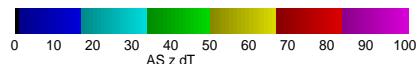
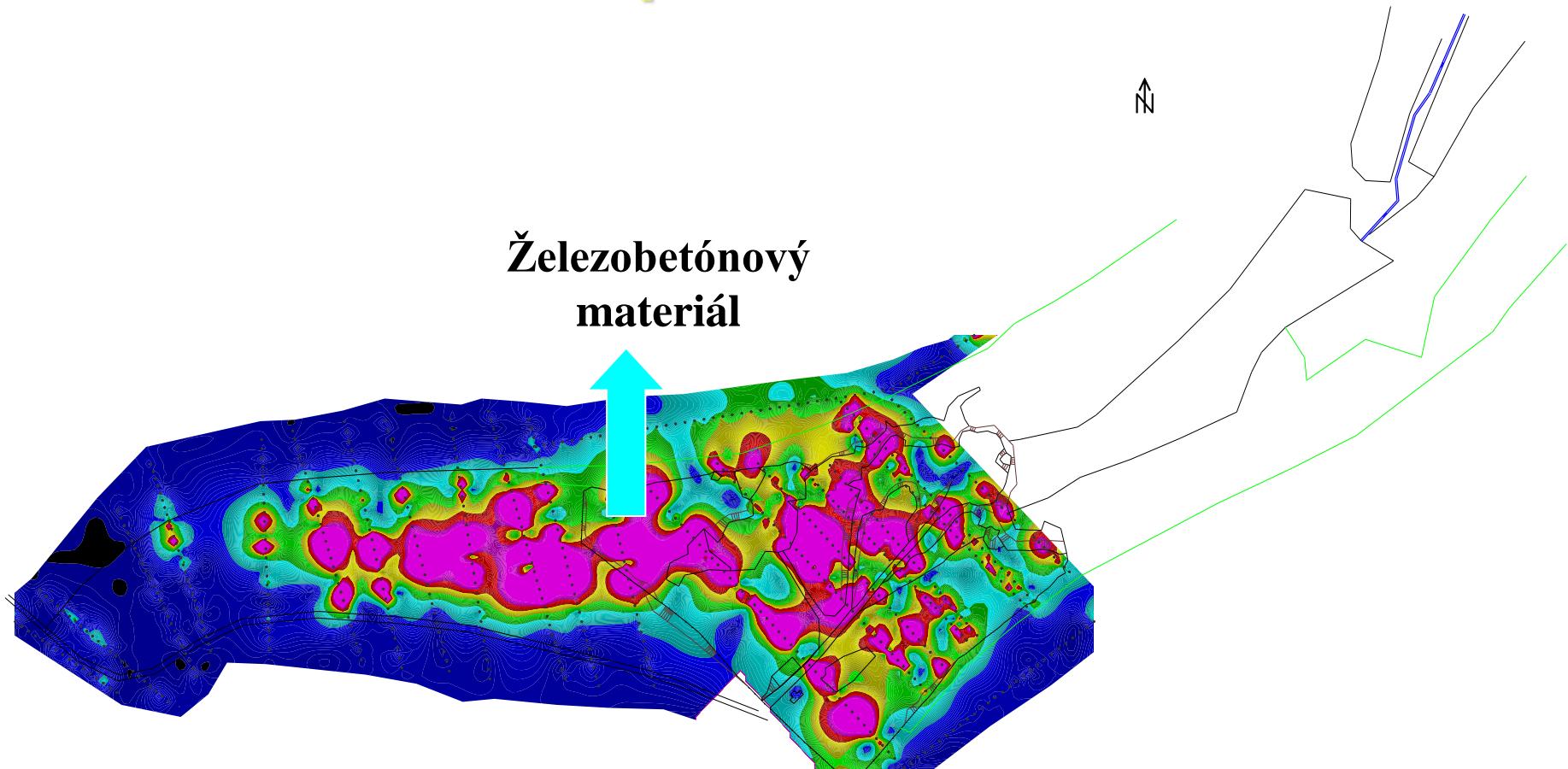
- meraná veličina:
magn. indukcia (jednotka: Tesla, resp. nT) alebo
jej vertik. gradient (jednotka: Tesla/m resp. nT/m)
- anomálie sú detekované nad objektami s vyššou
magnetizáciou (susceptibilitou) a majú dipólový char.

MAPA TOTÁLNEHO MAGNETICKÉHO POLA SLOVENSKA

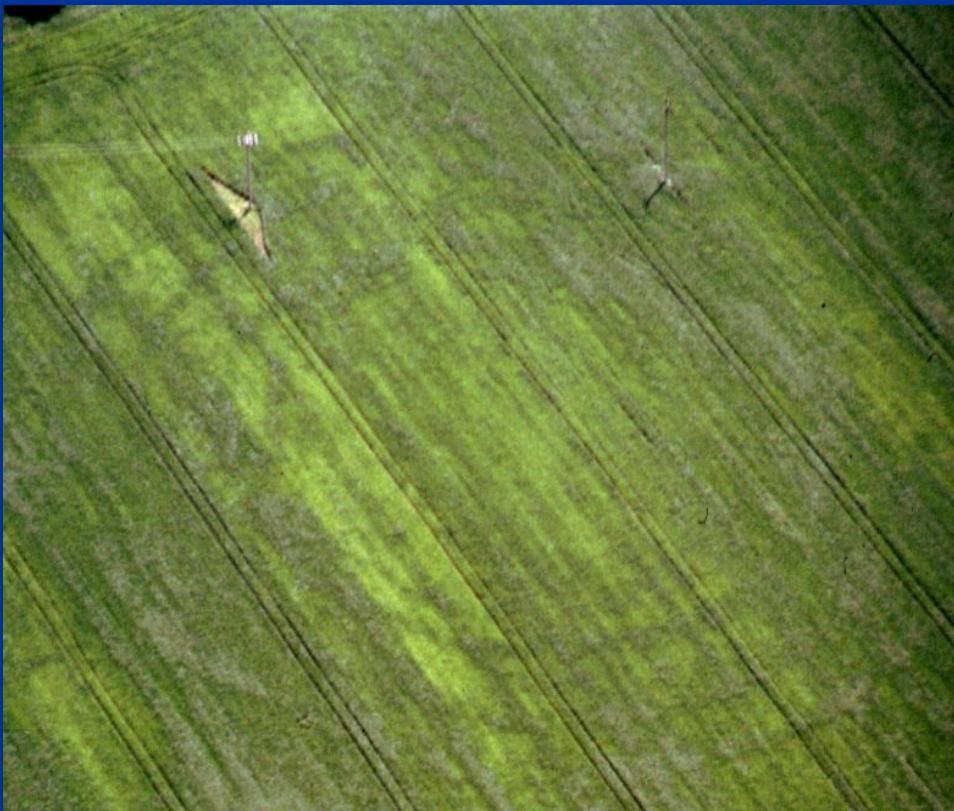
Mapovanie skládky odpadov anorganického pôvodu

Železobetónový materiál

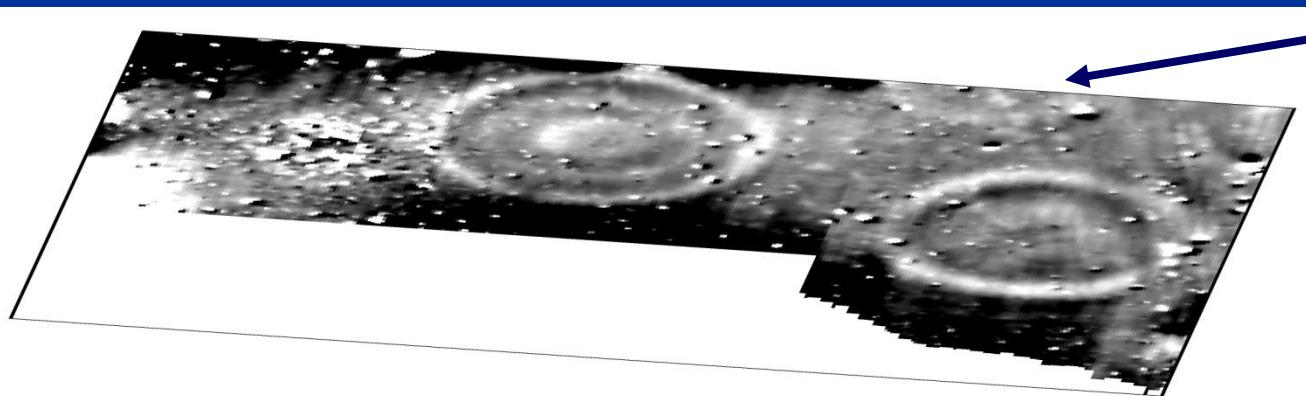
Archeológia

lokalita: Cífer, Trnava, Neolit – 35. stor. pred Kristom

použitie metód aplikovanej geofyziky v archeologickom prieskume

využitie magnetometrie

zmerané anomálne magnetické pole

letecká fotografia

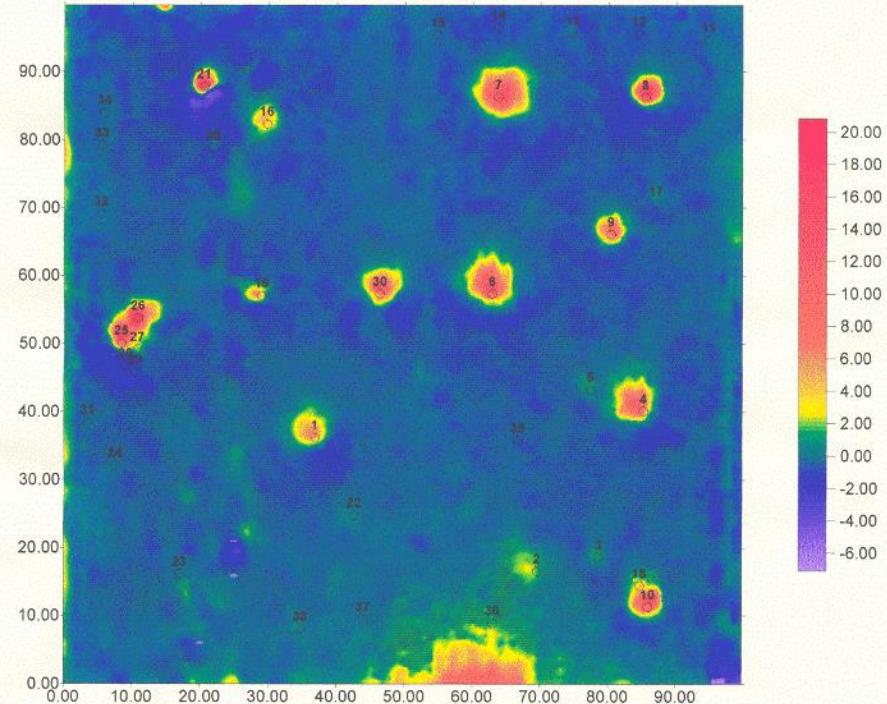
lokalita: Biely Kostol (pri Trnave), halštatské mohyly

vyhl'adávanie nevybuchnutej munície (UXO)

Application of SAM* to UXO Detection

Total Field EM Data - Newholme Test Site

Target No.	Source	Depth
1	Mk82	2.7
2	Mk82	4.0
3	Fin	0.7
4	Mk82	2.6
5	Fin	0.7
6	Mk84	3.2
7	Mk84	3.7
8	Mk82	1.6
9	Mk82	1.7

Target No.	Source	Depth
10	Mk82	1.5
16	Mk82	2.7
18	Fin	0.6
19	5" Rocket	0.3
21	Mk82	0.5
22	105 mm	0.8
25	Mk82	1.5
26	Mk82	1.5
30	Mk82	1.6

* Sub-Audio Magnetics GTL Patent WO 91/19210

Geophysical Technology Limited
Serving the EOD Industry

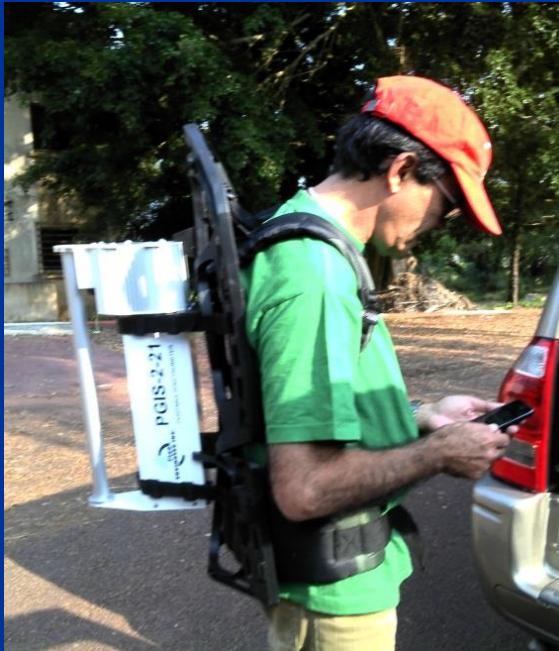
PO Box U9 ARMIDALE 2351 Australia Tel: +61 (0)2 6773 2617 Fax: +61 (0)2 6773 3307 E-mail: gtlinfo@geotec.com.au

RÁDIOMETRIA

zaoberá sa štúdiom rádioaktivity Zeme

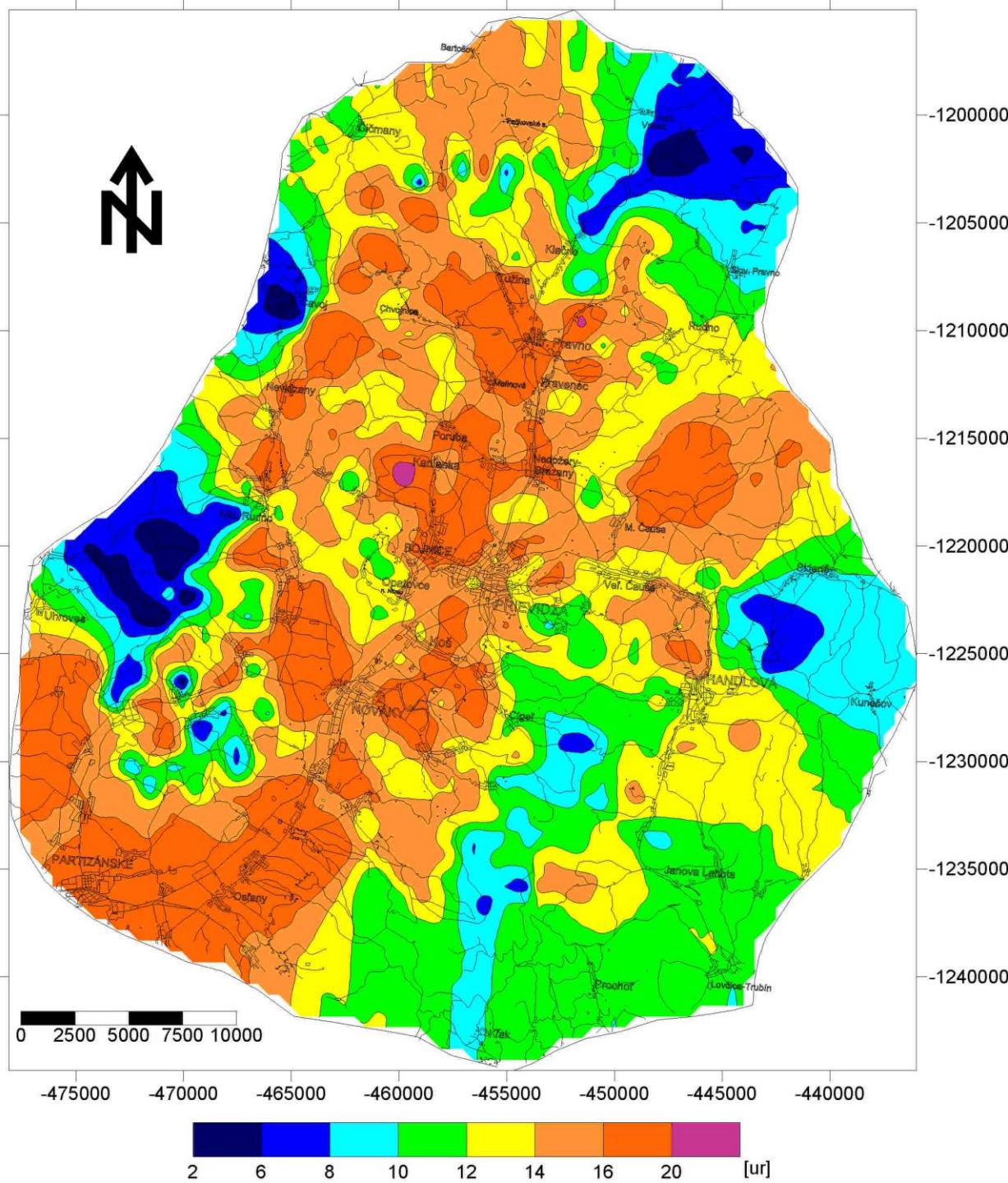
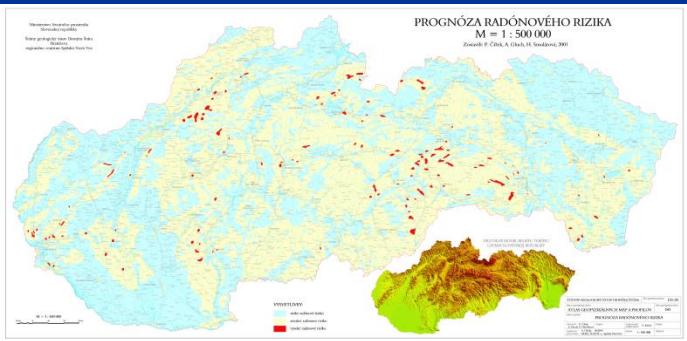
rádiometria

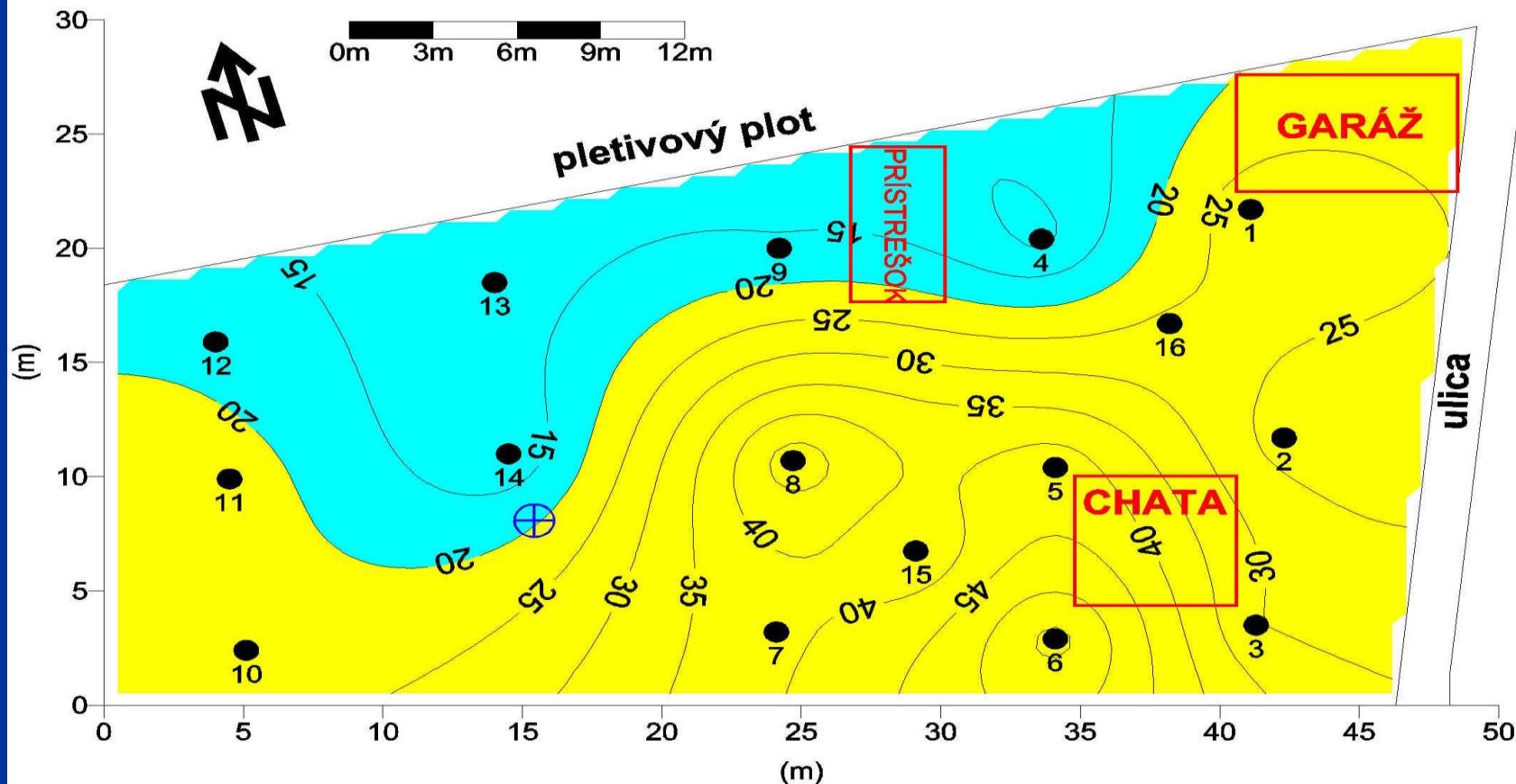
- meria umelú a prirodzenú rádioaktivitu
- merajú sa rôzne druhy žiarenia
- tieto môžu byť viazané na rôzne gologické objekty

Prognóza radónového rizika

Oblast' Hornej Nitry

meracie body

izolínie objemovej aktivity 222-Rn v kBq/m³

studňa

Radónové riziko

nízke

stredné

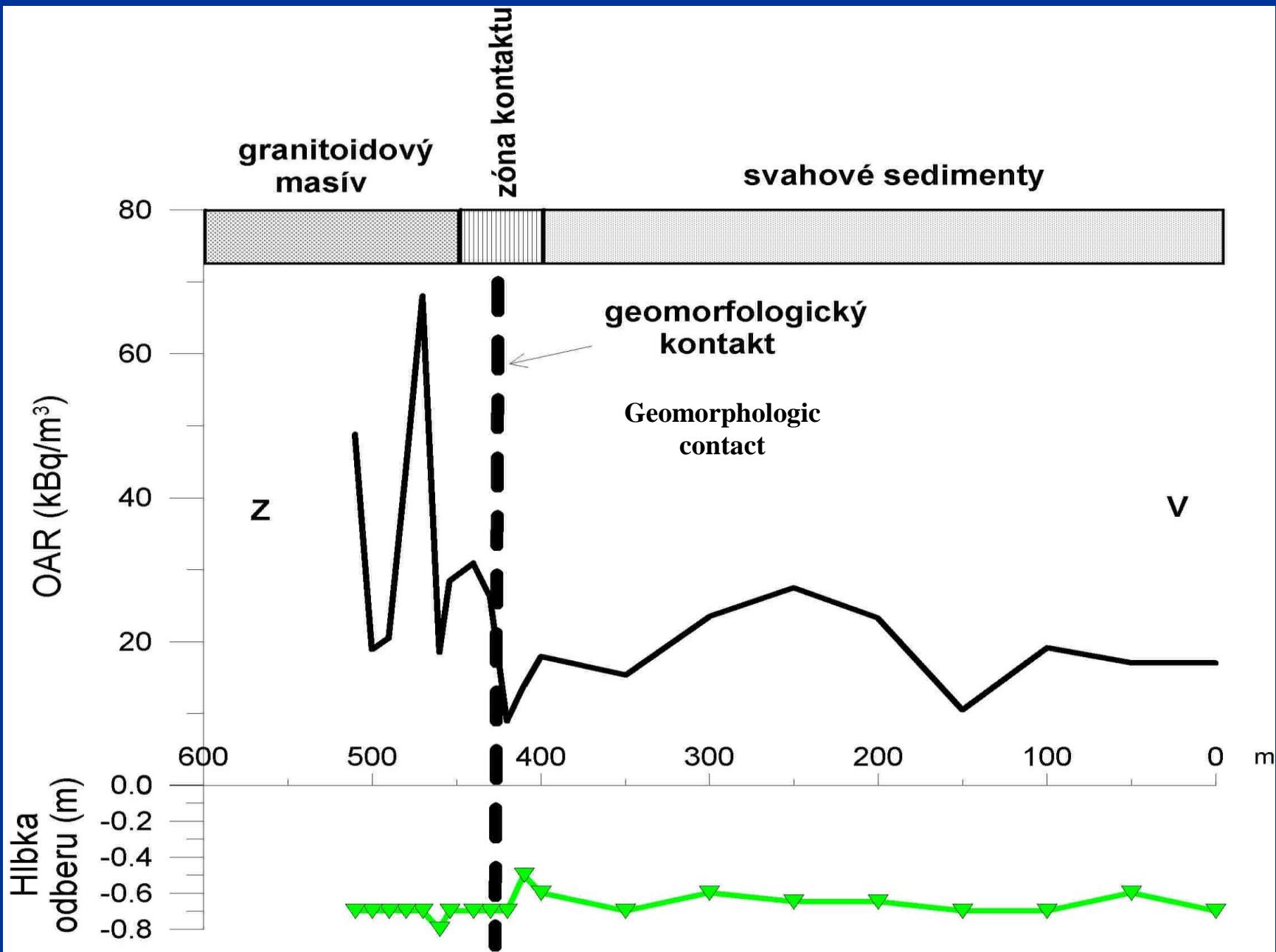

vysoké

Kategória radónového rizika:

vysoké

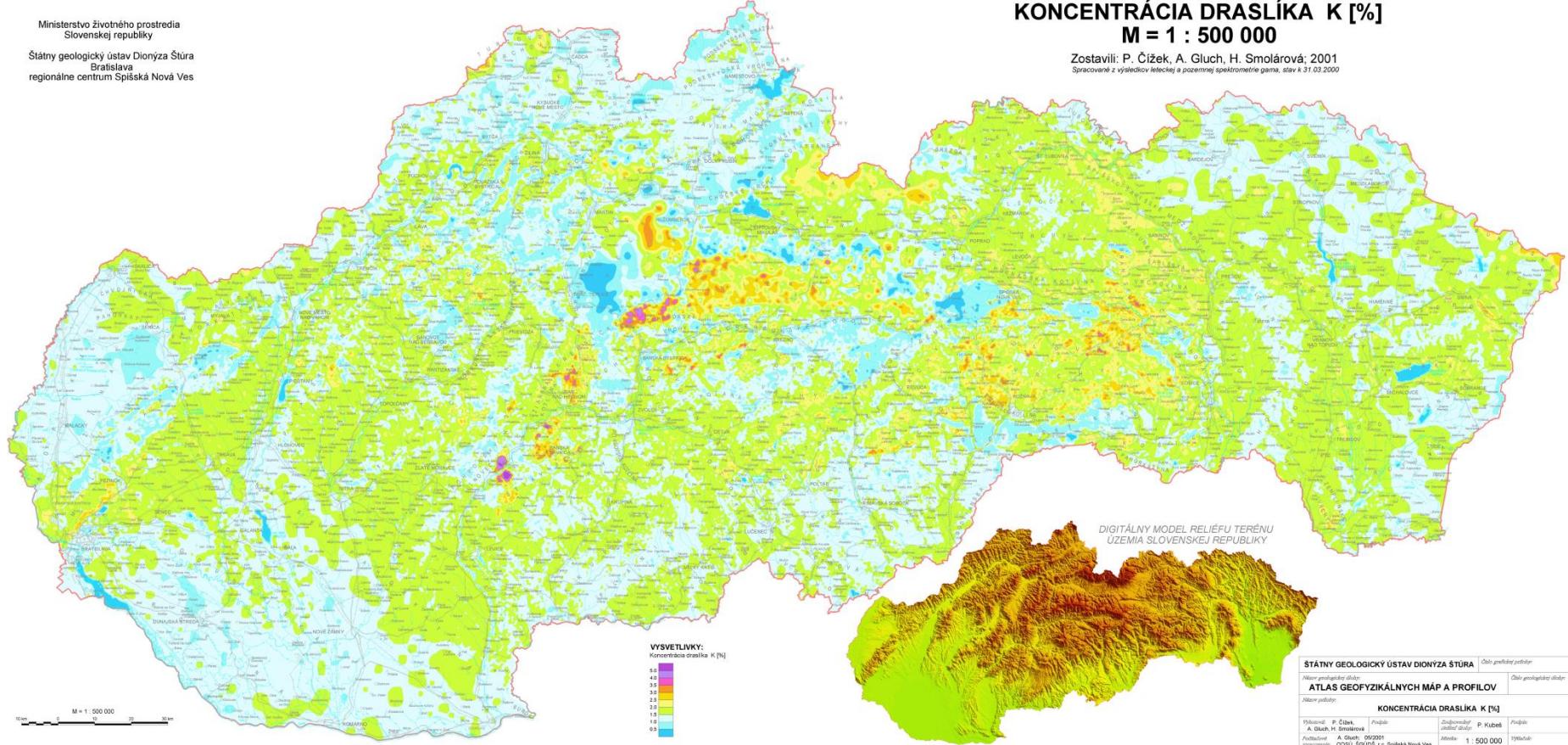
mapovanie aktívnej tektoniky

Ministerstvo životného prostredia
Slovenskej republiky
Štátny geologický ústav Dionýza Štúra
Bratislava
regionálne centrum Spišská Nová Ves

KONCENTRÁCIA DRASLÍKA K [%] M = 1 : 500 000

Zostavili: P. Čížek, A. Gluch, H. Smolárová: 2001
Spracovanie z výsledkov leteckej a pozemnej spektrometrie gamma, stan. k 31.03.2000

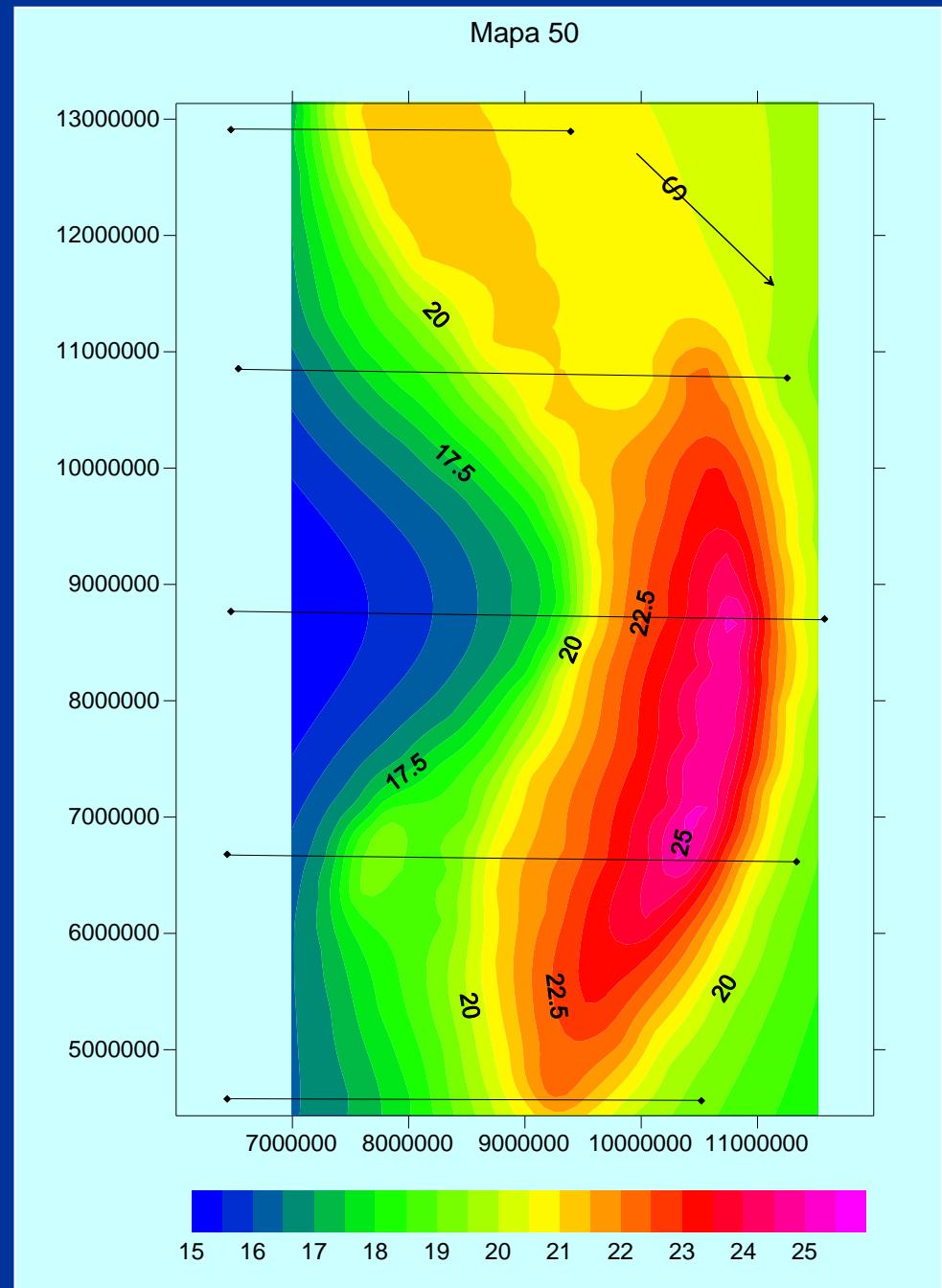

GEOTERMIKA

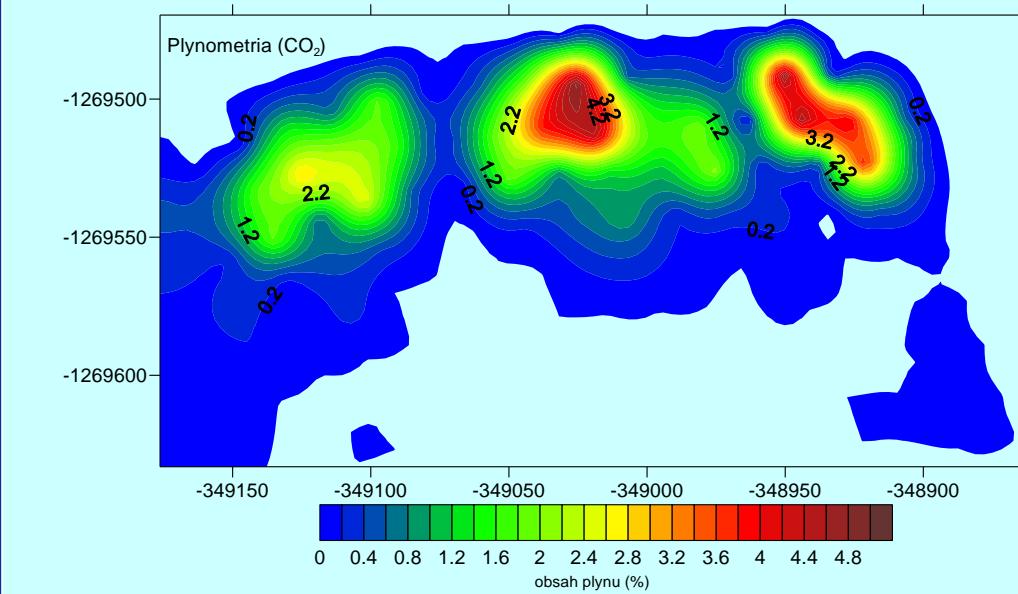
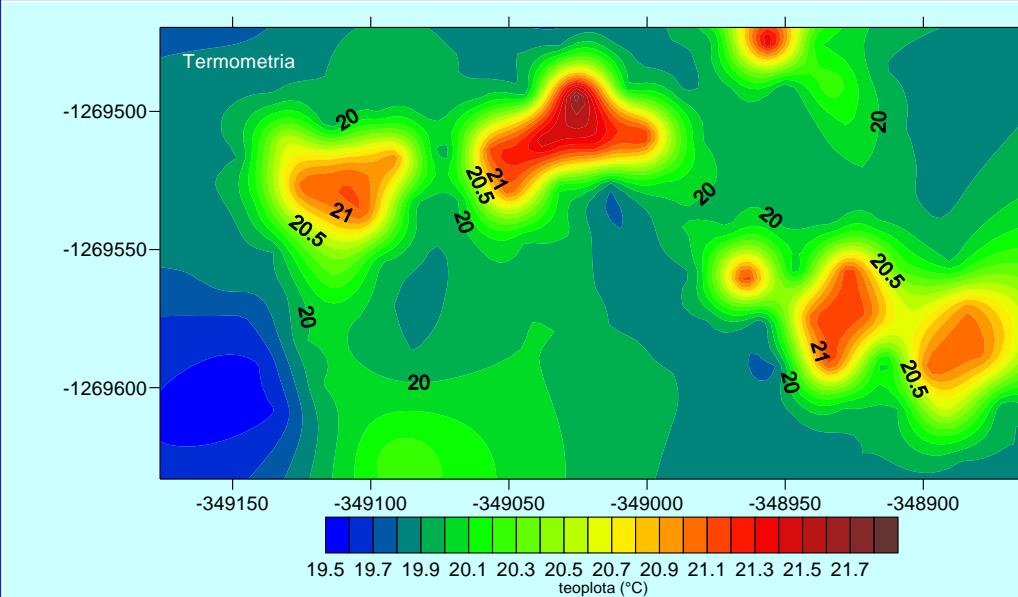
štúdium teploty a teplotného toku Zeme

Povrchová teplotná distribúcia v kúpeľoch Chalmová

Lokalizácia
geotermálneho
vrtu

Termometria nad skládkou organického odpadu

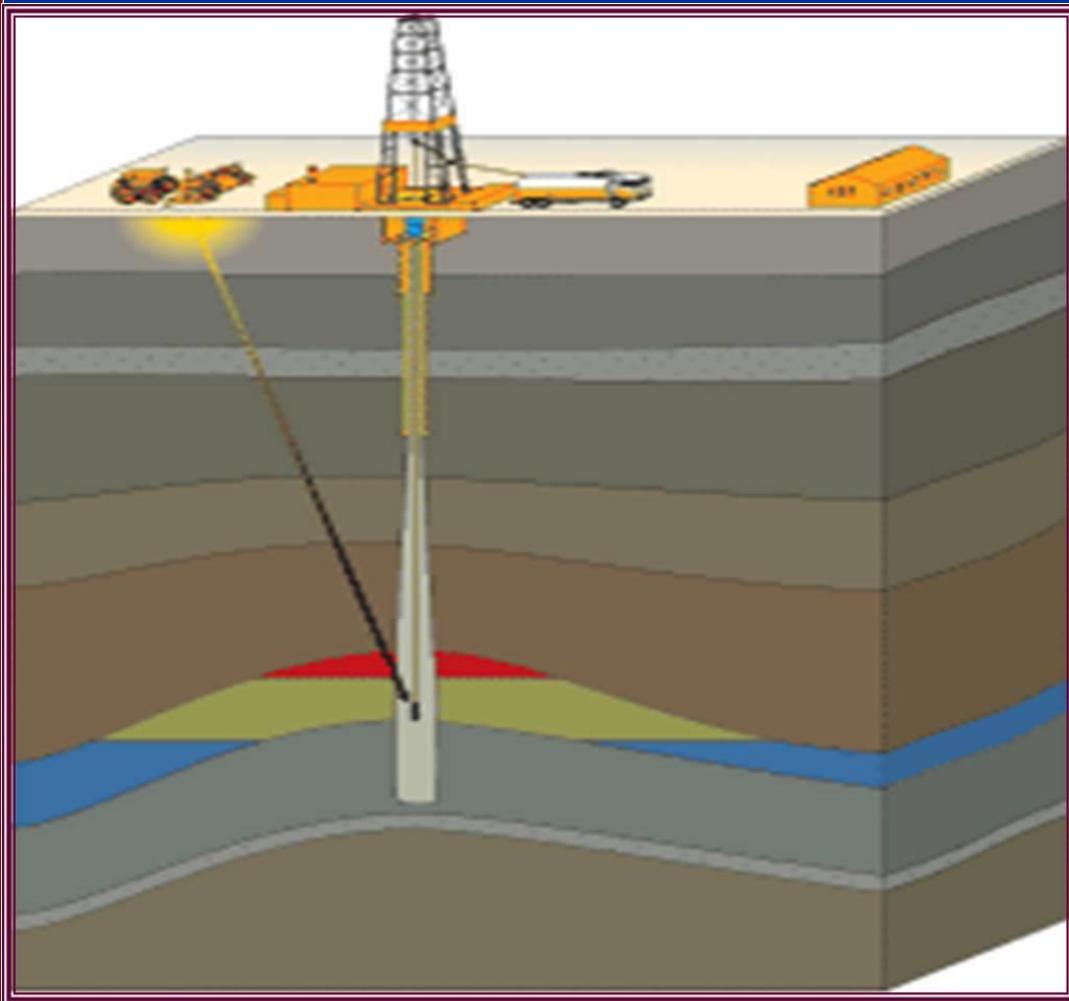
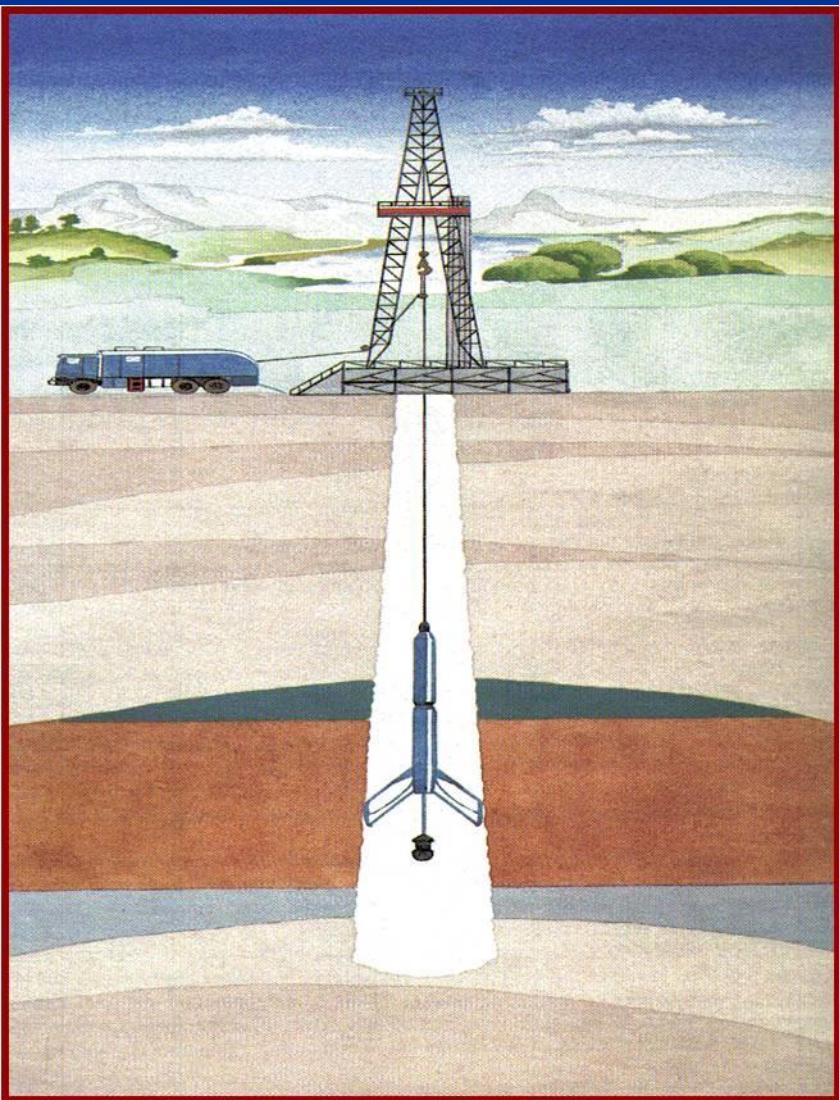

KAROTÁŽ

štúdium fyzikálnych vlastností vo vrtoch

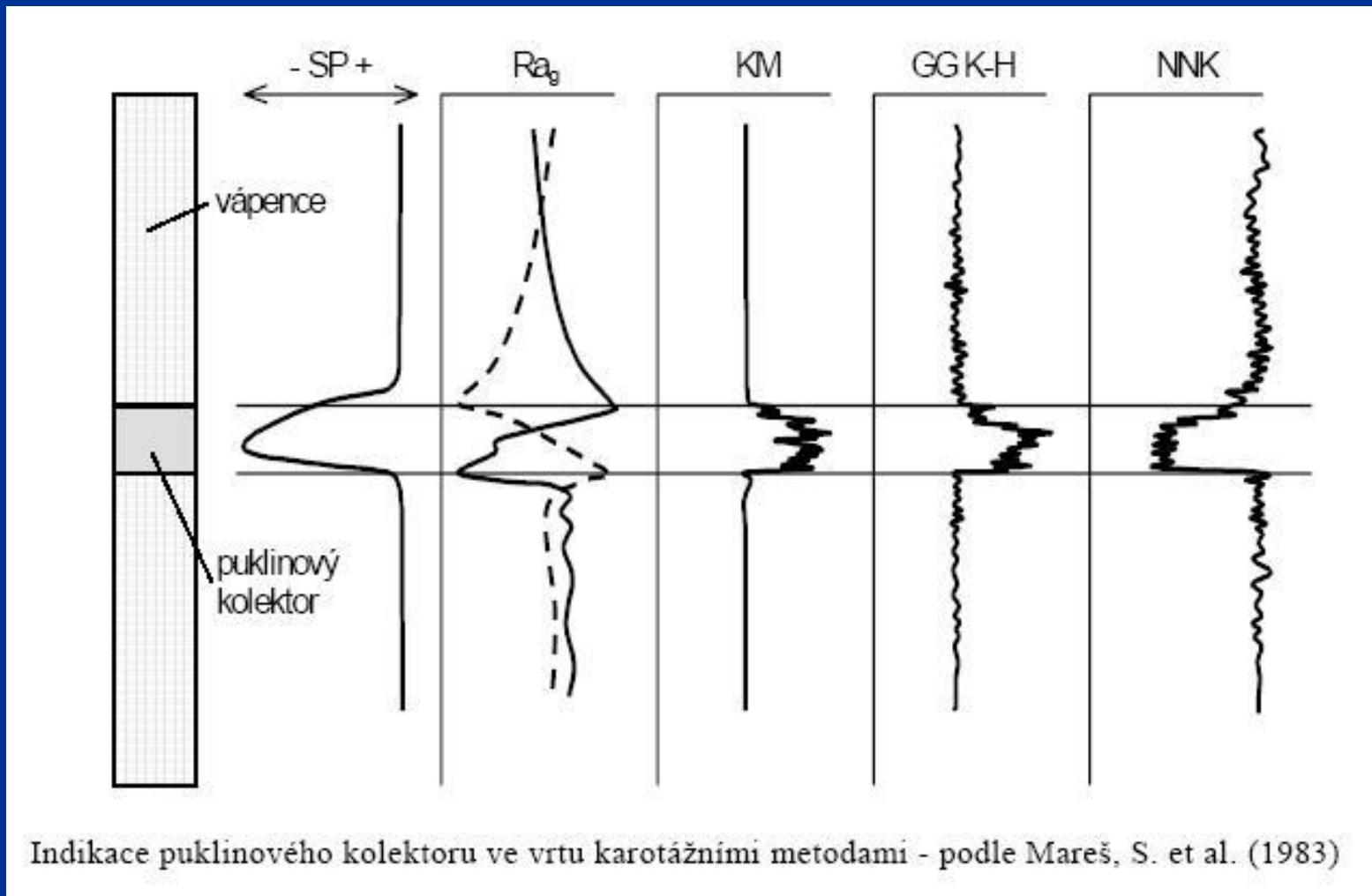
Vo vrtoch môžeme merat':

- elektrický potenciál (prirodzený)
- elektrický odpor
- tiažové zrýchlenie
- magnetickú susceptibilitu
- porozitu
- nasýtenosť
- rýchlosť seizmických vln
- rádioaktivitu
- teplotu
- atď. ...

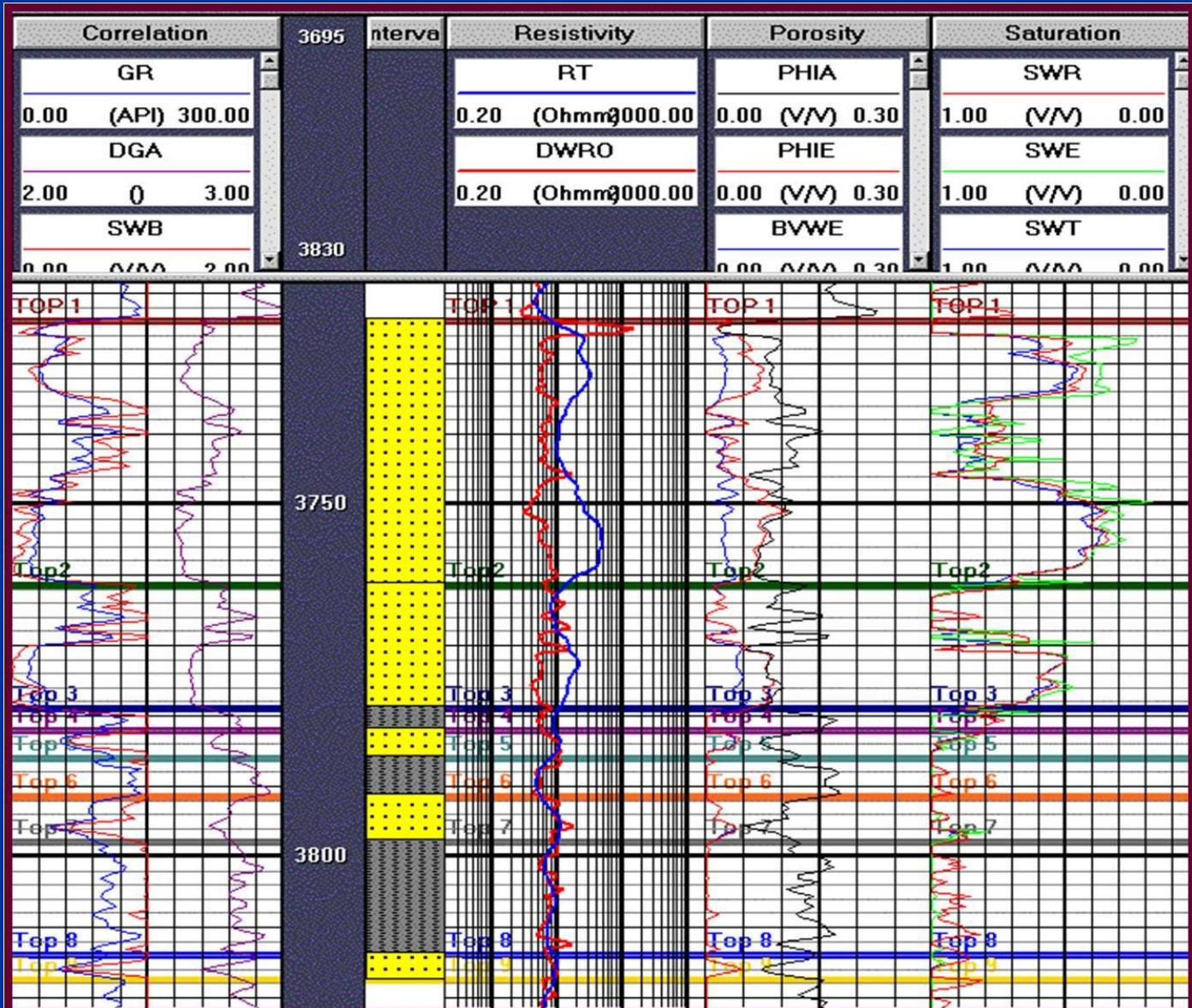
karotáž

karotáž – geofyzikálne merania vo vrtoch (elektrická, rádioaktívna, magnetická, ...)

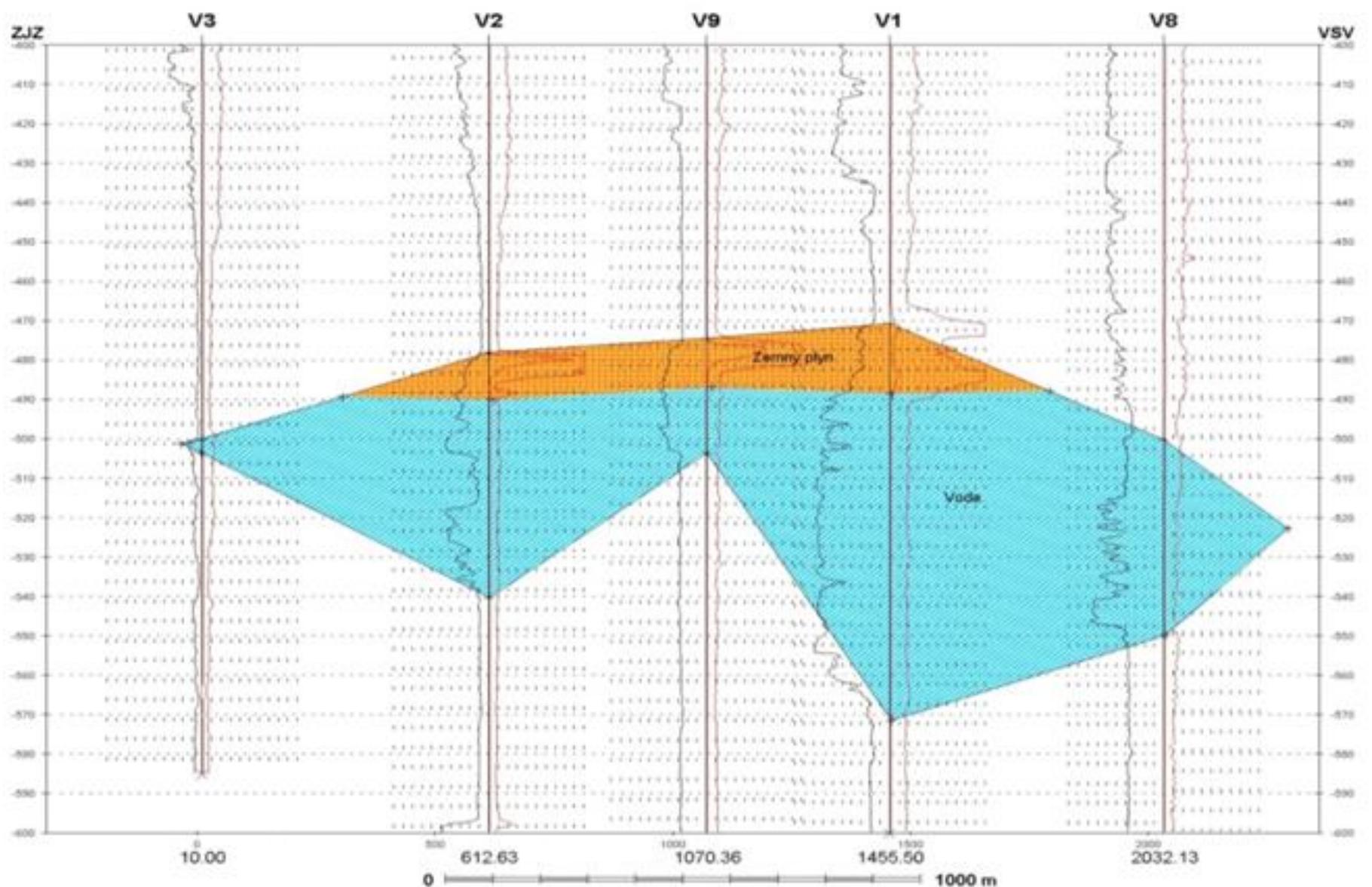

SP – spontánna polarizácia, Ra_g – odporová karotáž (gradientové usporiadanie),
KM – magnetická kar., GG – gama-gama kar., NN – neutrón-neutrón karotáž

typické karotázne záznamy

Ložisko zemného plynu

Zhrnutie:

- existuje množstvo úspešných aplikácií geofyziky v geovedných disciplínach
- potrebné je použiť správnu metódu na správnom mieste
- k tomu je potrebný dostatočný kontrast vo fyzikálnych vlastnostiach medzi študovanou štruktúrou a okolitými jednotkami
- existujú ale aj prípady zlyhania (tzv. pitfalls) geofyzikálnych metód – z týchto sa treba poučiť